

**TREĆI NACIONALNI IZVJEŠTAJ O
IMPLEMENTACIJI OBAVEZA KOJE PROISTIČU
IZ KONVENCIJE O NUKLEARNOJ SIGURNOSTI**

PODGORICA, JUL 2022. GODINE

1. Sadržaj

1.	Sadržaj	1
2.	Odjeljak A: Uvod	2
2.1	Status izazova, sugestija i primjera dobre prakse sa Sedmog redovnog sastanka strana ugovornica Konvencije o nuklearnoj sigurnosti	4
2.2	Uticaj COVID-19 pandemije	6
2.3	Realizovane savjetodavne misije	6
2.4	Ostvareni progres u odnosu na Drugi izvještaj o sprovođenju obaveza koje proističu iz Konvencije o nuklearnoj sigurnosti	7
2.5	Sprovođenje Bečke Deklaracije o nuklearnoj sigurnosti	13
2.6	Status pitanja i odgovora na Drugi nacionalni izvještaj Crne Gore.....	14
3.	Odjeljak B: Rezime	15
4.	Odjeljak C: Izvještavanje po članovima	17
4.1	Član 7 Zakonodavni i regulatorni okvir	17
4.1.1	Član 7 (1) Zakonodavni i regulatorni okvir	17
4.1.2	Član 7 (2) (i) Nacionalni sigurnosni zahtjevi i podzakonska akta	19
4.1.3	Član 7 (2) (ii) Sistem izdavanja dozvola (licenciranje)	23
4.1.4	Član 7 (2) (iii) Inspekcijski nadzor i procjena	28
4.1.5	Član 7 (2) (iv) Primjena propisa i provjera uslova pod kojima su izdate dozvole.....	28
4.2	Član 8 Regulatorno tijelo	30
4.3	Član 9 Odgovornost imaoca dozvole	34
4.4	Član 10 Prioritet sigurnosti	34
4.5	Član 15 Zaštita od zračenja.....	41
4.6	Član 16 Pripremljenost za hitne slučajeve	43
4.6.1	Član 16 (1) Planovi i programi za djelovanje u hitnim slučajevima	44
4.6.2	Član 16 (2) Informisanje stanovništva i država u okruženju	51
4.6.3	Član 16 (3) Pripremljenost za hitne slučajeve za ugovorne strane koje ne posjeduju nuklearna postrojenja	51
5.	Odjeljak D: Planirane aktivnosti za poboljšanje sigurnosti	52
6.	Odjeljak E: PRILOG 1 - Lista međunarodnih sporazuma/memoranduma kojima je Crna Gora pristupila u oblasti radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti, nuklearne odgovornosti i zaštitnih mjera	53
7.	Odjeljak F: PRILOG 2 - Lista međunarodnih sporazuma/memoranduma kojima je Crna Gora pristupila u oblasti zaštite i spašavanja.....	55

2. Odjeljak A: Uvod

Zaštita života i zdravlja ljudi, kao i životne sredine od štetnog djelovanja jonizujućih zračenja i upravljanje radioaktivnim otpadom, odnosno radijaciona i nuklearna sigurnost i bezbjednost su važne aktivnosti Vlade Crne Gore potrebne za ispunjenje ekoloških ciljeva, koje zahtijevaju dobro osmišljen plan i akcije kako bi se osigurali svi potrebni organizacioni, ljudski i finansijski resursi i infrastruktura. Neadekvatno upravljanje iskorišćenim radioaktivnim izvorima, radioaktivnim otpadom ili istrošenim gorivom mogu da uzrokuju posljedice i u prekograničnom kontekstu.

Svjesna važnosti koju, za međunarodnu zajednicu, ima pravilna upotreba nuklearne energije u miroljubive svrhe, potvrđujući potrebu nastavka unapređenja visokog nivoa nuklearne i radijacione sigurnosti i bezbjednosti širom svijeta, a u želji da promoviše djelotvornu kulturu u pogledu radijacione sigurnosti Skupština Crne Gore donijela je Zakon o potvrđivanju Konvencije o nuklearnoj sigurnosti ("Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori", br. 003/15 od 26.03.2015. godine). Instrument o pristupanju Konvenciji o nuklearnoj sigurnosti deponovan je kod Međunarodne agencije za atomsku energiju (u daljem tekstu: MAAE) 23.04.2015. godine, a ista je stupila na snagu 22.07.2015. godine. Nije bilo izjava ili rezervi uz instrument o pristupanju. Kao punopravna članica Konvencije, Crna Gora šalje jasnu poruku da samo jačanjem međunarodne saradnje i spremnosti da učestvuje u procesu izvještavanja i pregledanja izvještaja drugih članica daje puni doprinos globalnom okviru unapređenja nuklearne sigurnosti.

Crna Gora je od 2006. godine članica Organizacije ujedinjenih nacija (OUN) i punopravna članica MAAE. Odmah nakon obnove nezavisnosti, 2007. godine, Crna Gora je donijela svoj Ustav u kojem posebno naglašava ekološku orijentaciju, što znači da država čini sve napore kako bi zaštitila svoju životnu sredinu. Taj cilj može se postići adekvatnom politikom, strategijom, zakonodavstvom i sveopštom zaštitom životne sredine primjerenim ekonomskim aktivnostima koje se odvijaju u Crnoj Gori.

S tim u vezi, u cilju ispunjavanja obaveza koje proističu iz Konvencije o nuklearnoj sigurnosti Crna Gora je do sada izradila i objavila dva nacionalna izvještaja o implementaciji obaveza koje proističu iz Konvencije o nuklearnoj sigurnosti, koji je dostavljen Sekretarijatu MAAE. Takođe, u preglednom procesu, Crna Gora je postavljala pitanja i odgovarala na pitanja koja su postavljena od strane strana ugovornica Konvencije o nuklearnoj sigurnosti. Odgovore Crne Gore je takođe usvojila prethodno Vlada Crne Gore, kao i oba nacionalna izvještaja.

Prvi nacionalni izvještaj bio je predstavljen na Sedmom redovnom sastanku strana ugovornica Konvencije o nuklearnoj sigurnosti u periodu od 27.03. do 7.04.2017. godine, dok Drugi nacionalni izvještaj nije predstavljen, s obzirom da se usljed COVID-19 pandemije Osmi redovni sastanak strana ugovornica Konvencije o nuklearnoj sigurnosti odložio, o čemu je donijeta odluka da se Osmi i Deveti redovni sastanak strana ugovornica Konvencije o nuklearnoj sigurnosti održi u periodu 20-31. mart 2023. godine.

Crna Gora je zemlja bez nuklearnih instalacija, te se stoga brojni uslovi Konvencije o nuklearnoj sigurnosti ne odnose na Crnu Goru. Ne postoji nuklearno gorivo na teritoriji Crne Gore. Energetskom politikom Crne Gore do 2030. godine i Strategijom razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine - **ne predviđa se izgradnja nuklearnih elektrana odnosno nuklearnih instalacija**. Štaviše, odredbama Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti („Službeni list Crne Gore“, broj 56/09, 58/09, 55/16) **zabranjena je izgradnja nuklearnih postrojenja**.

Crna Gora ima mali broj aktivnosti u kojima se koriste jonizujuća zračenja, zbog čega je **upotreba radioaktivnog materijala i izvora jonizujućih zračenja ograničena na primjenu u medicini, industriji, školstvu i naučno-istraživačkim djelatnostima.** Ukupna količina radioaktivnog otpada u Crnoj Gori je veoma mala, zbog nedovoljno razvijene industrije i zakonske obaveze da se iskorišćeni radioaktivni izvori vraćaju dobavljaču. Bez obzira na relativno niske aktivnosti i malu količinu radioaktivnog otpada u Crnoj Gori postoji centralno postrojenje za skladištenje radioaktivnog otpada, koje je operativno od 13.06. 2012. godine.

Radi obezbjeđivanja uslova za sprovođenje politike u oblasti zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom Vlada Crne Gore je na predlog Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, na sjednici održanoj 22.09.2011. godine usvojila prvu Strategiju zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacionoj sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom sa Akcionim planom za njeno sprovođenje (2012-2016). Nakon isteka ovog strateškog dokumenta, Vlada Crne Gore je na predlog Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, na sjednici održanoj 29.12.2016 godine usvojila **Strategiju zaštite od jonizujućih zračenja, radijacionoj sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za period 2017-2021. godine s Akcionim planom za period 2017-2021. godine.** Tokom 2019. godine usvojen je Prvi Izvještaj o implementaciji Strategije, odnosno o stepenu realizacije aktivnosti koje su prepoznate u Akcionom planu, dok će se finalni usvojiti 2023. godine, jer je vremenski okvir za realizaciju aktivnosti produžen zbog COVID-19 pandemije.

U cilju ispunjavanja obaveza koje su uređene Zakonom o potvrđivanju Konvencije o nuklearnoj sigurnosti ("Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori", br. 003/15) Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma je u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova - Direktoratom za zaštitu i spašavanje, Agencijom za zaštitu životne sredine, Upravom za inspekcijske poslove i D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ pripremio **Treći nacionalni izvještaj o implementaciji obaveza koje proističu iz Konvencije o nuklearnoj sigurnosti.** Treći nacionalni izvještaj ima za cilj da pokaže da je Crna Gora u potpunosti posvećena ispunjavanju svojih obaveza koje proističu iz Konvencije o nuklearnoj sigurnosti. Shodno uputstvima datim u Vodiču o pripremi nacionalnih izvještaja, kao nenuklearna država, Crna Gora izvještava Sekretarijat MAAE o **sprovođenju članova 7, 8, 9, 10, 15 i 16** (zakonodavni i regulatorni okvir, regulatorno tijelo, odgovornost imaoca dozvole, prioritet sigurnosti, zaštita od zračenja i pripremljenost za postupanje u hitnim slučajevima) i daje predlog mjera za poboljšanje nuklearne sigurnosti.

Treći nacionalni izvještaj o implementaciji obaveza koje proističu iz Konvencije o nuklearnoj sigurnosti biće predstavljen na **Zajedničkom Osmom i Devetom redovnom sastanku strana ugovornica Konvencije o nuklearnoj sigurnosti** u periodu od 20.03. do 31.03.2023. godine u MAAE u Beču.

Punopravnim članstvom u Konvenciji o nuklearnoj sigurnosti Crna Gora koristi priliku da prikaže svoje stanje u oblasti nuklearne sigurnosti i učestvuje u konstruktivnom dijalogu i razmjeni informacija, u cilju njegovog daljeg unapređenja, čime doprinosi globalnom unapređenju nuklearne sigurnosti.

Članstvom u Konvenciji o nuklearnoj sigurnosti i redovnim izvještavanjem Crna Gora:

- doprinosi jačanju globalnog režima nuklearne sigurnosti, kako bi se uspostavili globalni instrumenti za prevenciju u slučaju potencijalnih nuklearnih nesreća, koje bi mogle imati i prekogranični uticaj;

- učestvuje u razmjeni i unapređenju znanja sa međunarodnim partnerima na polju nuklearne sigurnosti;
- podstiče regionalnu i globalnu saradnju u promovisanju višeg nivoa nuklearne sigurnosti u skladu s načelima međunarodnog partnerstva i solidarnosti;
- podstiče i poziva ostale zemlje da budu potpisnice Konvencije o nuklearnoj sigurnosti.

2.1 Status izazova, sugestija i primjera dobre prakse sa Sedmog redovnog sastanka strana ugovornica Konvencije o nuklearnoj sigurnosti

Tokom Sedmog redovnog sastanka strana ugovornica Konvencije o nuklearnoj sigurnosti **prepoznata su dva izazova za Crnu Goru, jedna sugestija i dva primjera dobrih praksi za Crnu Goru. U nastavku je ostvrt na njihov trenutni status:**

- **IZAZOV ME-2017-01:** *Donošenje novog Zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti u koji treba transponovati relevantne međunarodne standarde i Direktive Evropske unije, unapređenje ljudskih kapaciteta, kao i razmatranje reorganizacije postojećih nadležnih organa u ovoj oblasti.*

STATUS: U toku.

Predlog zakona je izrađen i usklađen sa pravnom tekovinom Evropske unije, te je u tom dijelu . Međutim, nije došlo do unapređenja ljudskih kapaciteta i reorganizacije nadležnih organa u ovoj oblasti, te što se tiče konstatovanog izazova koji se odnosi na jačanje administrativnih kapaciteta u oblasti zaštite od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti to i dalje predstavlja izazov koji treba pažljivo i planski rješavati u narednom periodu. Međutim, određeni napredak u pogledu formalnog planiranja administrativnih kapaciteta je postignut. Naime, Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2022-2023 u okviru pregovaračkog poglavlja 15 – Energetika (usvojen na sjednici Vlade Crne Gore 26.01.2022. godine, stranice 107 i 108), kao i u skladu s Mapom puta ispunjenja završnih mjerila za privremeno zatvaranje pregovora u Pregovaračkom poglavlju 15 – Energetika (usvojena na sjednici Vlade Crne Gore 9.12.2021. godine, stranice 8 i 9) koji su usklađeni sa Pregovaračkom pozicijom za Pregovaračko poglavlje 15 – Energetika, oblast Nuklearna sigurnost i zaštita od zračenja, **predviđeno je zapošljavanje službenika** u Ministarstvu ekologije, prstornog planiranja i urbanizma (2), Agenciji za zaštitu životne sredine (5), Upravi za inspeksijske poslove (3) i Ministarstvu unutrašnjih poslova (1).

- **IZAZOV ME-2017-02:** *Unapređenje kapaciteta za odgovor na radiološke i nuklearne vanredne situacije*

STATUS: Zatvoreno.

Pored Strategije za smanjenje rizika od katastrofa sa dinamičkim planom aktivnosti za sprovođenje Strategije za period 2018-2023.godine i Zakona o zaštiti i spašavanju ("Sl. list Crne Gore", br. 13/07, 05/08, 86/09 i 32/11, 54/16), donijeti su i:

- Pravilnik o sadržaju i metodologiji izrade, načinu usaglašavanja, ažuriranja i čuvanja elaborata o procjeni rizika na osnovu kojih se izrađuju planovi zaštite i spašavanja ("Sl. list Crne Gore", br. 31/17) i
- Pravilnik o bližem sadržaju i metodologiji izrade, načinu usaglašavanja, ažuriranja i čuvanja planova zaštite i spašavanja ("Sl. list Crne Gore", br. 34/17).

Takođe, krajem 2021. godine usvojena je **Procjena rizika od katastrofa Crne Gore**, u čijoj izradi je učestvovalo 94 stručnjaka iz različitih državnih organa, organa uprave, akademske i NVO zajednice. Izradu dokumenta je podržala Evropska komisija, a izradu je koordiniralo Ministarstvo unutrašnjih poslova, Direktorat za zaštitu i spašavanje. Rizici radiološke i/ili nuklearne nesreće procijenila je i izradila (Procjena rizika od katastrofe Crne Gore, str. 825-889). Pored ove aktivnosti, kojoj je prethodilo donošenje Strategije za smanjenje rizika od katastrofa, u toku je intenzivna izrada Nacionalnog plana zaštite i spašavanja od radijacionih i nuklearnih nesreća. Takođe, Crna Gora je uspostavila sistem podrške za odlučivanje u stvarnom vremenu za pripremu i odgovor u slučaju radioloških i nuklearnih vanrednih situacija – (JRODOS) i formirala svoj JRODOS tim.

U toku je sprovođenje projekta **Procjena sposobnosti upravljanja rizicima Crne Gore**, na kojem radi više od 70 eksperata. Projekat, kojim koordinira Ministarstvo unutrašnjih poslova, Direktorat za zaštitu i spašavanje, otpočeo je u aprilu 2022. godine i trajaće 18 mjeseci i isti finansira Evropska komisija. Procjena sposobnosti upravljanja rizicima Crne Gore obuhvata:

- procjenu administrativnih kapaciteta - fokus na postojanje odgovarajućeg okvira, raspodjelu nadležnosti i odgovornosti, postojanje potrebnog stručnog znanja, opseg uključivanja spoljnih učesnika i komunikaciju.
 - procjenu tehničkih kapaciteta – fokus na procjenu primjene odgovarajuće metodologije i infrastrukture i
 - procjenu finansijskih kapaciteta - fokus na procjenu raspoloživosti finansijskih sredstava.
- **SUGESTIJA ME-2017-01:** *Sprovođenje MAAE misije o Integrisanom pregledu regulatorne infrastrukture (IRRS - Integrated Regulatory Review Service) u Crnoj Gori*

STATUS: Otvoreno.

Kako je navedeno u dijelu 2.3 2.3 Realizovane savjetodavne misije u Crnoj Gori je od 2005. godine **održan veliki broj savjetodavnih misija**. Imajući u vidu značaj savjetodavnih misija, Crna Gora planira da realizuje preglednu misiju (ARTEMIS ili IRRS) **nakon završene izrade novog pravnog okvira**, dakle nakon izrade svih podzakonskih akata. Važnost sprovođenja misije istaknuta je u Predlogu zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti, u kojem je to propisana norma, kao i da će Izvještaj misije biti javno dostupan.

- **PRIMJER DOBRE PRAKSE ME-2017-01:** *Instaliranje stanica za mjerenje jačine doze gama zračenja- GDR (gama dose rate) stanica*

Osim što je instalirana navedena mreža stanica, u okviru saradnje sa Evropskom komisijom Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma i Agencija za zaštitu životne sredine su pokrenuli novi projekat koji je odobrila Evropska komisija u okviru kojeg će biti Crnoj Gori isporučene tri (3) dodatne stanice, kako bi pogustili

mrežu. Takođe, biće dostavljena i dodatna oprema za on-line monitoring radioaktivnosti, za Ministarstvo, Agenciju i Centar za ekotoksikološka ispitivanja (CETI) i biće sprovedene potrebne obuke službenika. U toku je postupak nabavke opreme od strane Evropske komisije, nakon što je sproveden tenderski postupak. Agencija je u međuvremenu odredila tri nove lokacije (Žabljak, Kolašin i Cetinje) i izvršila sve pripremne građevinske radove za postavljanje novih stanica i opreme.

- **PRIMJER DOBRE PRAKSE ME-2017-02:** *Učešće javnosti u donošenju zakonskih i podzakonskih akata, kao i odluke koje se tiču zaštite životne sredine i zaštite od jonizujućih zračenja, kao što je organizovanje procesa javne rasprave u toku izdavanja dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada.*

Crna Gora je bez obzira na navedeni primjer dobre prakse **nastavila da sprovodi dobru praksu kroz organizovanje kvalitetne javne rasprave** prilikom izrade novog Zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti, što je detaljnije opisano u dijelu 2.4 Ostvareni progres u odnosu na Drugi izvještaj o sprovođenju obaveza koje proističu.

2.2 Uticaj COVID-19 pandemije

Program rada nadležnih institucija, uprkos krizi izazvanoj pandemijom COVID – 19, u najvećoj mjeri je realizovan uspješno. Kao i sve države svijeta Crna Gora je osjetila uticaj COVID-19 pandemije u oblasti radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti. Naime, uvedena su bila obavezna dežurstva zaposlenih u nadležnim institucijama i rad od kuće. S tim u vezi, proces izdavanja dozvola nije trpio, dok je inspektor radio gotovo kao u normalnim uslovima, te su inspeksijske kontrole u najvećoj mjeri obavljene. Što se tiče realizacije strateških dokumenata, prije svega Akcionog plana Strategije zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom, zbog COVID 19 pandemije došlo je do odlaganja malog broja aktivnosti, te je rok realizacije ovog dokumenta pomjeren za dvije godine. Takođe, usljed finansijskih ograničenja 2021. godine nije realizovan Program monioringa radioaktivnosti. Takođe, naručena i kroz projekte obezbijedena oprema za predstavnike nadležnih institucija zbog ograničenja u saobraćaju tokom pandemije nije mogla biti dostavljena. Usavršavanje službenika i redovan rad se uglavnom održavao putem virtuelnih platformi.

Uticaj COVID-19 pandemije su osjetili nosioci pojedinih dozvola za obavljanje radijacione djelatnosti, s obzirom da nije bilo moguće isporučiti važne radionuklide za njihovo funkcionisanje, prije svega Odjeljenja za nuklearnu medicinu, gdje su registrovana određena kašnjenja u isporuci otvorenih izvora jonizujućih zračenja.

Laboratorije, koje vrše određena mjerenja u oblasti radijacione sigurnosti i zaštite od zračenja, kvalitetno i blagovremeno su realizovali ugovorene poslove i bili su u mogućnosti da ispunjavaju sve zahtjeve za uslugama od strane privrede i građana.

2.3 Realizovane savjetodavne misije

U dijelu sprovođenja **savjetodavnih misija**, Crna Gora planira da realizuje preglednu misiju (peer review) **nakon završene izrade novog pravnog okvira, bilo da se radi o ARTEMIS ili IRRS misiji**. Važnost sprovođenja misije istaknuta je u Predlogu zakona o

zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti, u kojem je to propisana norma, kao i da će Izvještaj misije biti javno dostupan.

Crna Gora koristi priliku da informiše da je do sada realizovala više ekspertskih i savjetodavnih misija od kojih ističe sljedeće misije:

- RASSIa 2005 misija; 31. oktobar– 2. novembar 2005. godine;
- EPREV 2008 misija, 24 – 28. novembar 2008. godine;
- IRRS 2008 misija; 29. januar – 1. februar 2008. godine;
- MAAE misija podrške 2009. godine;
- Misija u okviru projekta: C3-RER/9/104/09/01 - NREP Review “Podrška pri reviziji/izmjeni nacionalnog plana za djelovanje u slučaju radijacionog udesa i relevantnih propisa“, 16-20. januar 2012. godine;
- MAAE Savjetodavna misija, 18-22. novembar 2013. godine;
- "INT9176/52/01 Ekspertska misija – kondicioniranje iskorišćenih zatvorenih radioaktivnih izvora“, 18-27. jun 2014. godine;
- MAAE pravna misija posvećena CPPNM/ACPPNM, februar 2016. godina
- MAAE Savjetodavna misija o izradi plana dekomsije za skladište radioaktivnog otpada i privremenog spremišta, 6-10. novembar 2017. godine
- MAAE pravna misija 2017. godine
- EC/ENCO misija, usklađenost Predloga zakona sa pravnom tekovinom Evropske unije (EU ACQUIS), 2018 i 2019. godine.

2.4 Ostvareni progres u odnosu na Drugi izvještaj o sprovođenju obaveza koje proističu iz Konvencije o nuklearnoj sigurnosti

U izvještajnom periodu Crna Gora je **ostvarila značajan napredak**:

- **ostvaren je dobar učinak u implementaciji** Strategije zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za period 2017-2021. godine s Akcionim planom za period 2017-2021. godine;
- **usvojena je** Strategija za smanjenje rizika od katastrofa s Dinamičkim planom aktivnosti za sprovođenje Strategije za period 2018-2023, sjednica Vlade Crne Gore, 21.12. 2017;
- **usvojena su** dva Akciona plana za sprovođenje Strategije za smanjenje rizika od katastrofa za period 2018/2019. godine i za period 2020/2021. godine;
- **usvojen je** Program zaštite od radona s Akcionim planom za period 2019-2023, sjednica Vlade Crne Gore, 20.12.2018. godine;
- **usvojen je** Prvi izvještaj o realizaciji mjera Akcionog plana za period 2017-2018. godina Strategije zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za period 2017-2021. godina, Vlada Crne Gore 26.12.2019;
- **utvrđen je** od strane Vlade Crne Gore 16.01.2020. Predlog zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti, koji je prosljeđen Skupštini Crne Gore na donošenje. Na osnovu Predloga Zakona predviđeno je da se u periodu od tri godine od njegovog donošenja izrade podzakonski akti potrebni za sprovođenje Zakona, kao i donese Zakon o odgovornosti za nuklearnu štetu;

- **donesen je** Zakon o potvrđivanju Zajedničkog protokola o primjeni Bečke konvencije i Pariske konvencije ("Sl. list CG-Međunarodni ugovori", br. 012/18 od 31.12.2018);
- **donesen je** Zakon o potvrđivanju Protokola iz 2005. godine o izmjenama i dopunama Protokola o suzbijanju nezakonitih radnji uperenih protiv bezbjednosti nepokretnih platformi koje se nalaze u epikontinentalnom pojasu ("Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori", br. 009/19 od 17.10.2019);
- **donesen je** Zakon o potvrđivanju Protokola iz 2005. godine o izmjenama i dopunama Konvencije o suzbijanju nezakonitih radnji uperenih protiv bezbjednosti pomorske plovidbe ("Sl. list CG-Međunarodni ugovori", br. 009/19 od 17.10.2019);
- **donesen je** Sporazum između Vlade Crne Gore i Savjeta ministara Republike Albanije o saradnji i uzajamnoj pomoći u vanrednim situacijama ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 11/18);
- **donesen je** Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Turske o saradnji i uzajamnoj pomoći u oblasti vanrednih situacija ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 5/19);
- **donesena je** Odluka o objavljivanju Sporazuma između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Azerbejdžana o saradnji u oblasti vanrednih situacija ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 10/19);
- **donesena je** Odluka o objavljivanju Sporazuma između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Bugarske o saradnji u slučaju katastrofa ("Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori", broj 7/20);
- **potpisan je** Memorandum o razumijevanju između Vlade Crne Gore i ITF Ustanove za jačanje ljudske bezbjednosti Republike Slovenije na području protivminskog djelovanja, uništavanja konvencionalnog oružja i fizičke bezbjednosti i upravljanja zalihama;
- **potpisan je** Memorandum o saradnji na realizaciji projekta „Prekogranična zaštita od požara“;
- **potpisan je** Memorandum o razumijevanju između Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore i Norveške narodne pomoći u vezi sa sprovođenjem Programa oslobađanje zemljišta od područja koja su kontaminirana ostacima kasetne municije;
- **deponovani su instrumenti ratifikacije** za Međunarodnu konvenciju o spriječavanju akata nuklearnog terorizma;
- **uspostavljena je** Nacionalna platforma za smanjenje rizika od katastrofa;
- **organizovano je pet Konferencija** Nacionalne platforme za smanjenje rizika od katastrofa;
- **organizovano je** više terenskih i štabnih vježbi;
- **počela je implementacija** višekorisničkog IPA projekta Evropske komisije JRODOS „EuropeAid/140203/DH/SER/MULTI - Jačanje kapaciteta zemalja zapadnog Balkana za pripremu i odgovor u slučaju radioloških i nuklearnih vanrednih situacija, tehnička pomoć za donosioce odluka“;
- **uspostavljen** JRODOS sistem u Crnoj Gori;
- **formiran** nacionalni JRODOS Tim;

- **dostavljena su** Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju **ukupno 41 nacionalnih izvještaja i izjava** o nuklearnim materijalima Crne Gore u okviru sprovođenja: Ugovora o neproliferaciji nuklearnog oružja, Sporazuma o zaštitnim mjerama, Dodatnog protokola i Protokola o malim količinama;
- **napravljen je plan** za prepakivanje kompasu sa radioaktivnim radijumom u nerđajuće kontejnere od čelika;
- **usvojen je** Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave za inspeksijske poslove, kojim je predviđeno da poslove zaštite od jonizujućih i nejonizujućih zračenja obavljaju **dodatno još tri lica** koja treba da se zaposle;
- **usvojen je** Pravilnik o sadržaju i metodologiji izrade, načinu usaglašavanja, ažuriranja i čuvanja Elaborata o procjeni rizika na osnovu kojih se izrađuju planovi zaštite i spašavanja;
- **usvojen je** Pravilnik o bližem sadržaju i metodologiji izrade, načinu usaglašavanja, ažuriranja i čuvanja planova zaštite i spašavanja;
- **prijavljen je** Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju pronalazak izvora bez vlasnika i nedozvoljeni promet radioaktivnih materijala u ITDB bazi podataka;
- **realizovane su inspekcije** Međunarodne agencije za atomsku energiju;
- **organizovane su** javne rasprave, debate i više okruglih stolova u cilju podizanja svijesti;
- **organizovana** TAIEX regionalna radionica iz oblasti monitoringa radioaktivnosti za državu Zapadnog Balkana;
- **pridružila se** Crna Gora globalnoj inicijativi za radijum Ra 226;
- **opredijeljena budžetska sredstva** za realizaciju tendera i drugih javnih nabavki;
- **izrađeni su** nacrti pet (5) pravilnika;
- **usvojena je** Strategija za prevenciju i suzbijanje terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma za period 2022-2025, s Akcionim planom za 2022-2023, decembar 2021 g.;
- **usvojena je** Strategija sajber bezbjednosti Crne Gore za period 2022-2026, s Akcionim planom za period 2022-2023;
- **počela je realizacija** nacionalnog projekta Univerziteta Crne Gore (Prirodno-matematički fakultet -PMF) za uspostavljanje nacionalnog trening centra za oblast zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti koji je odobrila MAAE;
- **završena je remedijacija** lokacija Gradac i Maljevac (NORM);
- **sprovedene su aktivnosti na transparentnosti** kroz učešće u elektronskim i štampanim medijima;
- **javnim su učinjeni dokumenti** koje usvaja Vlada Crne Gore i ostale institucije (Strategije, Programi, Akcioni planovi, Izvještaji, Predlozi zakona...);
- **usvojen je** Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2022-2023 u okviru pregovaračkog poglavlja 15 – Energetika (usvojen na sjednici Vlade Crne Gore 26.01.2022. godine, stranice 107 i 108);

- **usvojena je** Mapa puta ispunjenja završnih mjerila za privremeno zatvaranje pregovora u Pregovaračkom poglavlju 15 – Energetika (usvojena na sjednici Vlade Crne Gore 9.12.2021. godine, stranice 8 i 9) koji su usklađeni sa Pregovaračkom pozicijom za Pregovaračko poglavlje 15 –Energetika;
- **prikupljeno je i sigurno i bezbjedno uskladišteno:** 344 javljača požara, 13 izvora bez vlasnika i 7 iskorišćenih radioaktivnih izvora preuzetih iz različitih praksi i dr.

Kao **dobru praksu** Crna Gora ističe **transparentnost i učešće javnosti u donošenju odluka prilikom izrade strateških i pravnih akata**. Naime, učešće javnosti u pitanjima zaštite od jonizujućih zračenja, pa samim tim i u pitanjima o važnosti sigurnog upravljanja radioaktivnim otpadom, o donošenju odluka, strateških dokumenata, kao i prilikom izrade propisa, uređeno je u Crnoj Gori Uredbom o postupku i načinu sprovođenja javne rasprave u pripremi zakona (“Službeni list Crne Gore”, broj 12/12) i Uredbom o načinu i postupku ostvarivanja saradnje organa državne uprave i nevladinih organizacija („Službeni list CG“ br. 7/12). Pomenute Uredbe su izmijenjene i objedinjene u okviru **Uredbe o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija** koju je Vlada Crne Gore usvojila 14. juna 2018. („Sl. list Crne Gore“, br. 41/18).

Osim toga, standardi za učešće javnosti postavljeni su i na temelju Zakona o slobodnom pristupu informacijama (“Sl. list Crne Gore”, br. 44/12, 30/17) i Konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i prava na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine (Aarhuska konvencija), čija je Crna Gora punopravna članica. Da bi se obezbijedili svi neophodni uslovi za primjenu Arhuske konvencije u Crnoj Gori, odmah nakon potvrđivanja ove Konvencije pristupilo se i samoj implementaciji, odnosno formiranju Arhus centara, kako u okviru vladinih institucija, tako i u okviru nevladinih organizacija, što predstavlja odličan mehanizam za dostupnost informacija, učešće javnosti u donošenju odluka i prava na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine. Mrežu Arhus centara u Crnoj Gori čine Arhus centri u sljedećim gradovima: Podgorica, Nikšić, Berane i Pljevlja. Arhus centri nastoje na ovim prostorima olakšati primjenu Zakona o potvrđivanju Konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima iz oblasti životne sredine (Aarhuska konvencija) s ciljem da se ojača uloga građana i organizacija civilnog društva u pitanjima koja se tiču životne sredine. Arhus centri su mjesta gdje se građani mogu kvalitetno i pravovremeno informisati o svim pitanjima iz oblasti životne sredine, a samim tim i uključiti u procese donošenja odluka.

Važno je naglasiti da prilikom izrade propisa, predlagač propisa organizuje četrdesetodnevnu Javnu raspravu u cilju izrade što boljeg i kvalitetnijeg propisa. Tokom Javne rasprave održavaju se debate i tribine, pojedinačni sastanci i slično.

Takođe, tribine, javne rasprave i okrugle stolove, kako informativnog tako i edukativnog karaktera, svaka od navedenih institucija, koje čine regulatorno tijelo, shodno svojim nadležnostima organizuje, po potrebi, u skladu sa navedenim zakonskim okvirom.

Treba naglasiti da je tokom organizacije navedenih informativnih i edukativnih događaja na temu podizanje svijesti građana, o važnosti sigurnog upravljanja radioaktivnim otpadom prisustvo predstavnika institucije koja upravlja skladištem radiokativnog otpada, DOO Centar za ekotoksikološka ispitivanja, uvijek obavezno.

Dobar način obavještavanja javnosti postojao je i tokom sprovođenja IPA 2009 projekta „Upravljanje zatvorenim radioaktivnim izvorima uključujući radioaktivne gromobrane i jačanje efektivnosti regulatorne infrastrukture u oblasti zaštite od zračenja u Crnoj Gori,

Makedoniji i na Kosovu (po UNSCR 1244/1999)“, kao i projekata MNE9004 „Mapiranje radona u Crnoj Gori i unapređenje nacionalnog sistema zaštite od radona“, MNE9005 „Procjena i smanjenje radona u crnogorskim školama i vrtićima“ i INT91762 „Jačanje kontrole iskorišćenih zatvorenih radioaktivnih izvora na Mediteranu“.

Javnost je u više navrata informisana putem medija i prpratnog materijala (informacija, flajera, brošura, postera i dr.) o projektu IPA 2009 i INT91762, o skidanju i prikupljanju radioaktivnih gromobrana i drugih iskorišćenih zatvorenih radioaktivnih izvora, njihovom transportu i skladištenju, a potom i njihovom kondicioniranju.

S aspekta edukacije treba naglasiti da je Strategijom zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacionoj sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za period 2017-2021 s Akcionim planom za period 2017-2021 godina i izradom novog Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja, nuklearnoj i radijacionoj sigurnosti naglašen značaj obuke i konstantno jačanje kapaciteta zaposlenih u oblasti zaštite od jonizujućih zračenja, što je rezultiralo davanjem smjernica za izradu pravnog okvira koji će dati osnov za izradu odgovarajućeg programa obuke tog kadra. Dakle, jačanje kapaciteta zaposlenih u oblasti zaštite od jonizujućih zračenja osigurava kvalitetniju informisanost i edukaciju o svim pitanjima zaštite od jonizujućih zračenja, pa shodno tome i o pitanjima upravljanja radioaktivnim otpadom.

Dosadašnja iskustva potvrdila su da uključivanje svih relevantnih učesnika, uključujući predstavnike nevladinog sektora, daje bolja rješenja u oblasti zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti i upravljanja radioaktivnim otpadom, ali i povećava prihvatljivost rješenja u javnosti. Način dostupnosti informaciji koja je javna, odabir relevantnih učesnika, kao i način rješavanja problema u procesu donošenja odluka vrlo je delikatan i mora biti planiran pažljivo i sa dovoljno fleksibilnosti, kako bi se omogućila prilagodljivost različitim situacijama. Uključivanje svih relevantnih učesnika ima važnu ulogu u upravnim postupcima i može uticati na donošenje konačnih odluka.

Agencija za zaštitu životne sredine ima svoju internet stranicu na kojoj se mogu naći informacije iz oblasti promovisanja sigurnosne i bezbjednosne kulture. U slučaju problema ili zainteresovanosti građana, organizuju se susreti sa građanima ili okrugli stolovi. Takođe, Agencija objavljuje izdate dozvole na svojoj internet stranici, kao i informaciju o monitoringu radioaktivnosti.

Takođe, ono što predstavlja značajan pomak jeste uvođenje pojmova i posebnog odjeljka o promovisanju sigurnosne i bezbjednosne kulture - Odjeljak XV: Radijaciona i nuklearna sigurnost i Odjeljak XVI: Radijaciona i nuklearna bezbjednost u okviru Strategije zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za period 2017-2021. godine s Akcionim planom za period 2017-2021. godina.

U cilju bolje informisanosti zainteresovane javnosti o pitanjima zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti i upravljanja radioaktivnim otpadom, posebno zbog izrade novog pravnog okvira, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma će u saradnji sa Agencijom za zaštitu životne sredine i predstavnicima nevladinog sektora **izraditi Komunikacionu strategiju za oblast zaštite od jonizujućeg zračenja**, pod pokroviteljstvom međunarodnih donatora, koja će obuhvatiti način komunikacije, ciljne grupe, oblik organizovanja, teme koje će se predstavljati, nosioce aktivnosti, izradu brošura i drugih publikacija i sl. Ova aktivnost predviđena je da se izradi kao mjera 51. iz Akcionog plana Strategije zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za

period 2017-2021, a takođe je predviđena i Predlogom zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti, koji je upućen Skupštini Crne Gore na razmatranje i donošenje.

Osim toga, Predlogom zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti po prvi put je u okviru normativnog akta uvedena sigurnosna i bezbjednosna kultura, kao zakonska obaveza kojom se zadužuju nosioci rješenja o registraciji, licence i odobrenja za obavljanje djelatnosti i/ili aktivnosti sa radioaktivnim izvorima i/ili nuklearnim materijalima da kontinuirano sprovode mjere za poboljšanje sigurnosne i bezbjednosne kulture, odnosno pravila ponašanja prilikom primjene jonizujućih zračenja. Ovakav pristup predstavlja novinu u pravnom okviru koji se bavi zaštitom od jonizujućih zračenja.

Proces izrade Predloga zakona trajao je dvije godine i za isti je sprovedena intenzivna Javna rasprava o čemu govori **Izveštaj o sprovedenoj javnoj raspravi, koji je javan dokument**. U toku izrade Predloga zakona i tokom Javne rasprave održana su tri događaja i to:

- **okrugli sto** - konsultovanje zainteresovane javnosti u vezi izrade nacrtu Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti, 26. februara 2018. godine;
- **okrugli sto u saradnji sa Privrednom komorom Crne Gore** na kojem je predstavljen nacrt Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti, 25. aprila 2019. godine; i
- **javna tribina** o nacrtu Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti u Ministarstvu, 6. maja 2019. godine.

Zainteresovani subjekti su dostavili ukupno 130 primjedaba i 2 komentara, od čega ih je 35 prihvaćeno, 29 djelimično je prihvaćeno i nije prihvaćeno 66 primjedaba. Razlog za neprihvatanje primjedbi je bio što su već iste bile sastavni dio teksta ovog Predloga zakona ili što iste nijesu bile u skladu sa Direktivama i međunarodnim standardima. U okviru Javne rasprave održano je više sastanaka sa predstavnicima institucija i članovima Radne grupe koja je radila na izradi Predloga zakona. Prilikom izrade Predloga zakona pribavljena su mišljenja svih nadležnih institucija, organizacija i strukovnih udruženja, koja su dostavljena Vladi Crne Gore prilikom razmatranja materijala.

Foto dokumentacija sa održanih okruglih stolova i javne tribine

Slika 1.

Slika 2.

Okrugli sto-Konsultovanje zainteresovane javnosti u vezi izrade Nacrta Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti, 26. februar 2018. godine (Slike 1 i 2)

Slika 3.

Slika 4.

Slika 5.

Slika 6.

Okrugli sto organizovan u saradnji sa Privrednom komorom Crne Gore na kojem je predstavljen Nacrt Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti, 25. april 2019. godine (Slike 3, 4. i 5.)

Javna tribina o Nacrtu Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti u Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, 6. maja 2019. godine (Slika 6.)

Što se tiče **prepoznatih dobrih praksi** Crna Gora ističe aktivnosti D.O.O. „Centra za ekotoksikološka ispitivanja“ u okviru kojih je **prikupljeno i sigurno i bezbjedno uskladišteno**: 344 javljača požara sa radioaktivnim izotopom, 13 radioaktivnih izvora bez vlasnika i 7 iskorišćenih radioaktivnih izvora preuzetih iz različitih praksi.

Osim toga, **sprovođenje vježbi i uspostavljanje nacionalne platforme** za smanjenje rizika od katastrofa predstavlja, **takođe oblast dobre prakse.**

2.5 Sprovođenje Bečke Deklaracije o nuklearnoj sigurnosti

Crna Gora nema nuklearnih instalacija niti planira njihovu izgradnju. Trenutno je izgradnja nuklearnih instalacija u Crnoj Gori zabranjena Zakonom o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti. Takođe se ni strateškim okvirom ne predviđa izgradnja nuklearnih elektrana. Imajući u vidu navedeno Crna Gora ne može

pružiti informacije u vezi sprovođenja Bečke Deklaracije o nuklearnoj sigurnosti iz 2015. godine.

2.6 Status pitanja i odgovora na Drugi nacionalni izvještaj Crne Gore

Nakon objavljivanja Drugog nacionalnog izvještaja Crne Gore na internet stranici Sekretarijata Konvencije u procesu pregleda i analiza nacionalnih izvještaja **Crnoj Gori su postavljena 23 pitanja** Pitanja su Crnoj Gori postavile: Brazil (9), Letonija (3), Sjedinjene Američke Države (1), Indija (2), Njemačka (2) i Peru (6).

Kao nadležna institucija za praćenje ove Konvencije, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma je u saradnji sa imenovanim predstavnicima Ministarstva unutrašnjih poslova - Direktorata za zaštitu i spašavanje, Agencije za zaštitu životne sredine i Upravom za inspekcijske poslove-ekološkom inspekcijom pripremlilo Odgovore, koje je odobrila Vlada Crne Gore u februaru 2020. godine.

Pitanja koja su strane ugovornice Konvencije o nuklearnoj sigurnosti uputile Crnoj Gori odnosila su se na članove Konvencije 7, 8, 9, 10, 15 i 16 i to na:

- primjenu osnovnih principa sigurnosti;
- unapređenje pravnog okvira;
- odgovornosti imaoca dozvola;
- sprovođenje Strategije zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom sa Akcionim planom za period 2017-2021. godina;
- politike i procedure, kojima se obezbjeđuje učešće šire javnosti u raspravama, izdavanju dozvola, izradi propisa ili u drugim regulatornim aktivnostima;
- adekvatnost i kompetencije postojećih kapaciteta koji su zaposleni u nadležnim institucijama (Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Agencija za zaštitu životne sredine, Uprava za inspekcijske poslove i Ministarstvo unutrašnjih poslova);
- organizovanost i planiranje u slučaju radioloških udesa i obavještanje stanovništva i susjednih država;
- status izazova i sugestija datih Crnoj Gori na Sedmom redovnom sastanku Konvencije o nuklearnoj sigurnosti;
- aktivnosti na promovisanju i sprovođenju sigurnosne i bezbjednosne kulture;
- nezavisnost u radu nadležnih institucija;
- aktivnosti inspekcije i izricanje kaznenih odredbi i dr.

Crna Gora nije postavila pitanja stranama ugovornicama Grupe 7 u kojoj se nalazila zajedno sa: Indijom, Njemačkom, Pakistanom, Brazilom, Letonijom, Kuvajtom, Peruom, Singapurom, Vijetnamom, Čileom i Ganom.

3. Odjeljak B: Rezime

Od svog članstva u Konvenciji o nuklearnoj sigurnosti 2015. godine, Crna Gora treći put ima priliku da prikaže na koji način ispunjava obaveze uređene ovim međunarodno-pravnim instrumentom.

U periodu od 2009. godine, kada je usvojen Zakon o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti („Sl. list Crne Gore“, br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16) Crna Gora je napravila značajan napredak kada je u pitanju radijaciona i nuklearna sigurnost u zemlji. Crna Gora je potvrdila većinu najznačajnijih međunarodno-pravnih instrumenata iz oblasti nuklearne i radijacione sigurnosti i bezbjednosti i duboko je posvećena implementaciji svojih međunarodnih obaveza. Kroz usvajanje pravne tekovine, uzimaju se u obzir najnoviji MAAE standardi i pravna tekovina Evropske unije.

Crna Gora je u potpunosti posvećena evro-atlanskim integracijama, kao primarnom strateškom cilju Vlade Crne Gore. Dana 29.06.2012. godine Crna Gora je kao kandidat za članstvo u Evropskoj uniji počela proces pregovora sa Evropskom unijom i time jasno nacrtala svoju agendu prihvatanja i implementacije najvećih standarda u svim oblastima. Crna Gora je predajom instrumenata ratifikacije Vašingtonskog ugovora 5. juna 2017. godine postala 29. članica Sjevernoatlantskog saveza NATO. Time je ispunjen jedan od najvažnijih vanjskopolitičkih prioriteta Crne Gore i uspješno okončan dugogodišnji proces reformi na planu evroatlantskih integracija. Jedno od ključnih pitanja koje je obilježilo proces pristupanja Crne Gore Sjevernoatlantskom savezu bilo je podizanje nivoa podrške javnosti članstvu što je iziskivalo potrebu informisanja javnosti o svim aspektima integracionog procesa. Kontinuirano informisanje o pitanjima relevantnim za NATO i dalje je obaveza koju Crna Gora treba da nastavi da sprovodi u skladu sa svojom novom ulogom članice Alijanse. Shodno tome Vlada Crne Gore kroz realizaciju aktivnosti Komunikacione strategije „Crna Gora članica NATO-a“ za period do 2020. godine, definisala je ciljeve, mjere i aktivnosti na promovisanju politika i aktivnosti NATO-a kako u državama članicama, tako i u državama partnerima, u cilju informisanja šire javnosti o prednostima koje Crnoj Gori donosi članstvo u Alijansi.

Kada je riječ o slučaju radijacionog udesa koji može proizvesti vanredno stanje Vlada Crne Gore je usvojila prvu Nacionalnu strategiju za vanredne situacije 2006. godine. Na sjednici održanoj 21.12.2017.godine Vlade Crne Gore je, na predlog Ministarstva unutrašnjih poslova, usvojila novu **Strategiju za smanjenje rizika od katastrofa sa dinamičkim planom aktivnosti za sprovođenje strategije za period 2018-2023.godine**, čime je prestala da važi Nacionalna strategija za vanredne situacije iz 2006. godine.

Skupština Crne Gore donijela je Zakon o zaštiti i spašavanju ("Službeni list Crne Gore", br. 013/07, 005/08, 086/09, 032/11, 054/16). Takođe, Ministarstvo unutrašnjih poslova je 2010. godine u saradnji sa svim relevantnim institucijama donijelo Nacionalni plan za djelovanje u slučaju radijacionog udesa. U toku je izrada **novog Nacionalnog plana zaštite i spašavanja od radijacionih i nuklearnih nesreća**, čije je usvajanje predviđeno do kraja 2022. godine.

U okviru sprovođenja Ugovora o neširenju nuklearnog oružja Skupština Crne Gore je donijela Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Crne Gore i Međunarodne agencije za atomsku energiju o primjeni zaštitnih mjera u vezi sa Ugovorom o neproliferaciji nuklearnog oružja, Dodatnog protokola uz Sporazum između Crne Gore i Međunarodne agencije za atomsku energiju o primjeni zaštitnih mjera u vezi sa Ugovorom o neproliferaciji nuklearnog oružja i Protokola uz Sporazum između Crne Gore i

Međunarodne agencije za atomsku energiju o primjeni zaštitnih mjera u vezi sa Ugovorom o neproliferaciji nuklearnog oružja („Sl. list CG – Međunarodni ugovori”, broj 16/10 od 28.12. 2010. godine). Crna Gora je shodno odredbama pomenutog zakona izradila do sada 41 nacionalni izvještaj i izjave o nuklearnim materijalima i dostavila ih MAAE. Izvještavanje se vrši u propisanim periodima.

Na osnovu člana 71 ovog Sporazuma sprovedeno je više inspekcija, u okviru koje su inspektori MAAE uz prisustvo ekološke inspekcije potvrdili podatke o inventaru nuklearnog materijala koje je dostavila Crna Gora. U cilju rješavanja pitanja upravljanja radioaktivnim materijalom (ostaci motora aviona) koji su smješteni u privremenom spremištu na posjedu A.D. „13. jul Plantaže“, u periodu 6-10. 11 2017. realizovana je ekspertska misija Međunarodne agencije za atomsku energiju, koja je bila posvećena izradi plana za dekomisiju privremenog spremišta i centralnog skladišta radioaktivnog otpada, kojim upravlja D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ iz Podgorice. Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma je **sprovelo dodatna ispitivanja i opredijelilo finansijska sredstva za rješenje ovog problema u 2022 i 2023. godini.**

U cilju ispunjavanja obaveza koje su uređene Zakonom o potvrđivanju Zajedničke konvencije o sigurnosti upravljanja istrošenim gorivom i sigurnosti upravljanja radioaktivnim otpadom ("Sl. list Crne Gore - Međunarodni ugovori", br. 03/10 od 19.03.2010) Crna Gora je do sada predstavila četiri nacionalna izvještaja o implementaciji obaveza koje proističu iz Zajedničke konvencije o sigurnosti upravljanja istrošenim gorivom i sigurnosti upravljanja radioaktivnim otpadom.

Iako je postignut značajan napredak u oblasti radijacione sigurnosti i bezbjednosti, u narednom periodu Crna Gora će posvećeno raditi na jačanju nacionalnog pravnog okvira u ovoj oblasti, s ciljem transponovanja i implementacije najnovijih međunarodnih standarda i pravne tekovine Evropske unije.

4. Odjeljak C: Izvještavanje po članovima

4.1 Član 7 Zakonodavni i regulatorni okvir

„1. Svaka ugovorna strana će utvrditi i održavati zakonodavni i regulatorni okvir za nadzor nad sigurnošću postrojenja.

2. Zakonodavni okvir će obezbijediti:

- (i) utvrđivanje mjerodavnih nacionalnih sigurnosnih propisa;*
- (ii) sistem za izdavanje dozvola za rad nuklearnih postrojenja, kao i zabranu rada nuklearnog postrojenja bez dozvole;*
- (iii) sistem inspekcije i procjenjivanja stanja nuklearnog postrojenja da bi se obezbijedila uskladjenost sa propisima i uslovima izdavanja dozvole;*
- (iv) izvršavanje propisa i određivanje pretpostavki za izdavanje dozvole; uključujući suspenzije, izmjene i poništenje dozvola.“*

4.1.1 Član 7 (1) Zakonodavni i regulatorni okvir

Opredijeljenost Crne Gore da implementira najveće međunarodne standarde u oblasti zaštite od zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti nametnuli su i potrebu usvajanja međunarodnih pravnih instrumenata, smjernica i standarda, kako bi se u okviru zakonodavstva ova oblast dodatno normativno regulisala i unaprijedila međunarodna saradnja iz ove oblasti. S tim u vezi, Skupština Crne Gore je 2009. godine donijela *Zakon o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti* („Sl. list Crne Gore”, br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16). Ovim zakonom uređuje se zaštita života i zdravlja ljudi i zaštita životne sredine od štetnog djelovanja jonizujućeg zračenja, obavljanje radijacione djelatnosti, promet izvora jonizujućeg zračenja i radioaktivnih materijala, upravljanje radioaktivnim otpadom, postupanje u slučaju radijacionog udesa, kao i druga pitanja od značaja za zaštitu od jonizujućih zračenja i radijacionu sigurnost.

Zakon o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti („Sl. list Crne Gore”, br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16) pokriva sva bitna pitanja radijacione sigurnosti. Indirektno, odnosno u sklopu razmatranja problema prevoza i prometa radioaktivnih materijala, zaštitom od jonizujućih zračenja bavi se i: Krivični zakonik Crne Gore, Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima, Zakon o inspeksijskom nadzoru i Zakon o prevozu opasnih materija, Zakon o spoljnoj trgovini, Zakon o kontroli izvoza robe dvostruke namjene, Zakon o spoljnoj trgovini naoružanjem i vojnom opremom, Zakon o bezbjednosti hrane, Zakon o životnoj sredini i Odluka o kontrolnoj listi za izvoz i uvoz robe.

Sa aspekta propisa nacionalnog zakonodavstva koji omogućavaju implementaciju Konvencije o nuklearnoj sigurnosti, pored odredbi navedenih propisa značajne su i odredbe Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu, Uredbe o projektima za koje se vrši procjena uticaja na životnu sredinu i Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu. Posebno su značajne odredbe Zakona o ratifikaciji Konvencije o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu, Zakona o proglašenju zakona o potvrđivanju protokola o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu i Zakona o potvrđivanju Konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i prava na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine.

U oblasti zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti Crna Gora je strana ugovornica 21 međunarodno-pravnih instrumenata koji su dati u Prilogu 1 Izvještaja.

Pored navedenih međunarodno-pravnih instrumenata Crna Gora sa aspekta međunarodnog prava sprovodi i sljedeće:

- Evropski sporazum o međunarodnom drumskom prevozu opasnih materija (ADR sporazum) sa njegovim sastavnim dijelovima, priložima A i B;
- Konvenciju o međunarodnom željezničkom prevozu – (COTIF);
- Pravilnik o međunarodnom prevozu opasnih materija željeznicom – RID;
- Konvenciju o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu;
- Tehničke instrukcije za siguran prevoz opasnih materija u vazdušnom saobraćaju (ICAO Doc. 9284 AN/905), uključujući dodatke, izmjene i korekcije;
- Evropski sporazum o međunarodnom prevozu opasnog tereta unutrašnjim plovnim putevima (ADN).

Takođe, Crna Gora je članica i sistema:

- RASIMS, koji predstavlja informacioni sistem upravljanja podacima o radijacionoj sigurnosti;
- NUSIMS, koji predstavlja informacioni sistem upravljanja podacima o nuklearnoj bezbjednosti;
- EPRIMS, koji predstavlja informacioni sistem upravljanja podacima o vanrednoj radiološkoj situaciji.

Crna Gora učestvuje sa svojim predstavnicima u platformama Međunarodne skale nuklearnih događaja (INES) i Unificiranog sistema za razmjenu informacija, incidenata i hitnih slučajeva za ranu najavu incidenata koji uključuju radioaktivne izvore sa potencijalnim prekograničnim uticajima (USIE).

Crna Gora je od 2006. godine korisnica baze podataka o incidentima i nedozvoljenom prometu nuklearnog i radioaktivnog materijala (ITDB). Pored navedenog, predstavnici Crne Gore su članovi:

- Odbora za ocjenu standarda iz oblasti nuklearne bezbjednosti (NSCG);
- Odbora za ocjenu standarda o sigurnosti radioaktivnog otpada (WASSC);
- Odbora za ocjenu standarda za pripravnost i djelovanje u hitnim radiološkim ili nuklearnim situacijama (EPRReSC);
- Odbora za ocjenu standarda iz oblasti radijacione sigurnosti (RASSC);
- Odbora za ocjenu standarda iz oblasti nuklearne sigurnosti (NUSSC) i
- Odbora za ocjenu standarda iz oblasti sigurnosti transporta radioaktivnih i nuklearnih materijala (TRANSSC).

Crna Gora je u januaru 2016. godine formalno izrazila spremnost *dobrovoljnog prihvatanja sprovođenja neobavezujućeg Kodeksa ponašanja o sigurnosti i bezbjednosti radioaktivnih izvora i Dodatnog vodiča o uvozu i izvozu radioaktivnih izvora* dok je u januaru 2019. godine izrazila spremnost za primjenu *Dodatnog vodiča o upravljanju iskorišćenim radioaktivnim izvorima*.

4.1.2 Član 7 (2) (i) Nacionalni sigurnosni zahtjevi i podzakonska akta

Na osnovu Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti („Sl. list Crne Gore”, br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16) u Crnoj Gori se sprovodi sedamnaest (17) podzakonskih akata. Ustavnom poveljom iz 2003. godine Crna Gora je preuzela sve propise iz ove oblasti od SRJ, od kojih se neki još uvijek koriste do izrade novih, koji su u planu, shodno dinamici izrade propisa i usklađivanja sa pravom evropske unije u okviru pregovaračkog procesa, odnosno integracije Crne Gore u Evropsku uniju. Posebno su značajna podzakonska akta koja definišu zaštitu od zračenja cjelokupnog stanovništva kao i profesionalno izloženih lica, zatim zaštitu od zračenja u medicini, siguran prevoz radioaktivnih materijala i dr.

U nastavku se nalazi lista podzakonskih akata:

Nuklearna sigurnost

1. Odluka o uslovima za lokaciju, izgradnju, probni rad, puštanje u rad, korišćenje i trajan prestanak rada nuklearnog objekta ("Sl. list SRJ", br. 42/97); (poglavlje V ove Odluke je prestalo da se primjenjuje)
2. Odluka o načinu i uslovima sistematskog ispitivanja prisustva radionuklida u životnoj sredini u okolini nuklearnog objekta ("Sl. list SRJ", br. 42/97);
3. Odluka o uslovima koje moraju ispunjavati lica koja rade na poslovima i zadacima upravljanja proizvodnim procesom u nuklearnom objektu i na poslovima i zadacima nadzora nad tim procesom ("Sl. list SRJ", br. 2/98);
4. Odluka o uslovima za promet i korišćenje nuklearnih materijala i načinu vođenja evidencije o nuklearnim materijalima o zonama materijalnih bilansa - „Sl. List SRJ”, br. 42/97);

Zaštita od zračenja

5. Pravilnik o interventnim i izvedenim interventnim nivoima i merama za zaštitu stanovništva, domaćih životinja i poljoprivrede (veterinarstvo, biljna proizvodnja i vodoprivreda) u vanrednom događaju ("Sl. list SRJ", br. 18/92 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja);
6. Odluka o evidencijama o izvorima jonizujućih zračenja i o ozračenosti stanovništva, pacijenata i lica koja su pri radu izložena dejstvu jonizujućih zračenja ("Sl. list SRJ", br. 45/97);
7. Odluka o sistematskom ispitivanju sadržaja radionuklida u životnoj sredini ("Sl. listu SRJ", br. 45/97);
8. Odluka o uslovima koje moraju ispunjavati pravna lica za vršenje merenja radi procene stepena izloženosti jonizujućim zračenjima lica koja rade sa izvorima zračenja, pacijenata i stanovništva ("Sl. list SRJ", br. 45/97);
9. Odluka o stručnoj spremi i zdravstvenim uslovima lica koja rade sa izvorima jonizujućih zračenja ("Sl. list SRJ", br. 45/97);
10. Pravilnik o načinu primene izvora jonizujućih zračenja u medicini ("Sl. list SRJ", br. 32/98,33/98);
11. Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati pravna lica za vršenje sistematskog ispitivanja sadržaja radionuklida u životnoj sredini ("Sl. list SRJ", br. 32/98, 67/02, 70/02);

12. Pravilnik o uslovima za promet i korišćenje radioaktivnih materijala, rendgenaparata i drugih uređaja koji proizvode jonizujuća zračenja ("Sl. list SRJ", br. 32/98);
13. Pravilnik o granicama izlaganja jonizujućim zračenjima ("Sl. list SRJ", br. 32/98);
14. Pravilnik o granicama radioaktivne kontaminacije životne sredine i načinu sprovođenja dekontaminacije («Sl.list SRJ«, br.9/99);
15. Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati pravna lica za vršenje dekontaminacije ("Sl. list SRJ", br. 9/99);
16. Pravilnik o bližim uslovima za dobijanje dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada ("Sl. list Crne Gore", br. 56/11);
17. Pravilnik o načinu sakupljanja, čuvanja, obrade i skladištenja radioaktivnog otpada ("Sl. list Crne Gore ", br. 58/11).

U skladu sa Uredbom o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija („Službeni list CG“, broj 041/18), imajući u vidu kompleksnost materije koja se ovim zakonom uređuje Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma je 26.02.2018. godine organizovalo okrugli sto radi konsultovanja zainteresovane javnosti u vezi izrade nacrtu novog Zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti koji je podržan u okviru Programa za nuklearnu sigurnost i zaštitu od zračenja IPA 2014 projekta „Dalje jačanje nuklearnih regulatornih tijela Albanije, Makedonije, Bosne i Hercegovine, Srbije, Kosova(po UNSCR 1244/1999) i Crne Gore“. Okruglom stolu prisustvovali su predstavnici zainteresovane javnosti iz relevantnih državnih ustanova, predstavnici korisnika i tehničkih servisa, nevladinih organizacija i medija, kao i predstavnici Konzorcijuma ENCO koji je sproveo projekat i predstavnici regulatornih tijela Bosne i Hercegovine i Sjeverne Makedonije.

Crna Gora je izradila novi Zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti, koji je odobrila Vlada Crne Gore u januaru 2020. godine, a čija se procedura potvrđivanja mora ponoviti zbog institucionalnih izmjena.

Potrebno je istaći da je Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma u proceduri izrade ovog zakona dana 07.06.2018. godine objavilo Javni poziv nevladinim organizacijama za predlaganje kandidata u sastav Radne grupe za izradu Nacrta zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti. Po pomenutom Javnom pozivu nevladinim organizacijama za predlaganje kandidata u sastav Radne grupe za izradu Nacrta zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti, u naznačenom roku, nije se prijavila nijedna nevladina organizacija.

Razlog za donošenje novog Zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti je prije svega taj što postojeći Zakon nije usklađen sa postojećom pravnom tekovinom Evropske unije, potvrđenim međunarodno-pravnim instrumentima, standardima i smjericama MAAE i Međunarodne komisije za zaštitu od jonizujućih zračenja (ICRP), koji su se u periodu od donošenja zakona, odnosno do 2009. godine, do danas značajno promijenile. Naime, novim Zakonom se dakle, unapređuje oblast zaštite od jonizujućih zračenja, radijaciona i nuklearna sigurnost i bezbjednost kroz transponovanje 11 Direktiva Savjeta Evropske unije, jedne Odluke i jedne Uredbe Evropske komisije.

Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma je u svojstvu institucije koja je koordinirala izradu novog Zakona, nakon izrade Nacrta Zakona u skladu sa Uredbom o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija („Službeni list CG“, broj 041/18), dana 28.03.2019. godine obavijestilo zainteresovanu javnost da je pokrenulo postupak javne rasprave o Nacrtu zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti. Javna rasprava je trajala 40 dana, o čemu je sačinjen Izvještaj o sprovedenoj javnoj raspravi. Sadržaj Programa javne rasprave je obuhvatio:

- postavljanje Nacrta zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti na internet stranicu Ministarstva;
- organizovanje okruglog stola, koji je održan 25.04.2019. godine u saradnji sa Privrednom komorom Crne Gore, jer se normama novog Zakona propisuje se značajan broj budućih obaveza za privrednike Crne Gore; i
- organizovanje javne tribine 06.05.2019. godine u prostorijama Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma.

Ovim putem, Ministarstvo je uputilo poziv građanima, stručnim i naučnim institucijama, državnim organima, strukovnim udruženjima, nevladinim organizacijama, medijima i drugim zainteresovanim organizacijama i zajednicama da se uključe u javnu raspravu i daju svoje prijedloge, primjedbe i sugestije na tekst Nacrta zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti.

U toku izrade novog Zakona korišćena je podrška Evropske komisije tokom 2018. godine kada se izvršila provjera usklađenosti prvog nacrta Zakona sa pravnom tekovinom Evropske unije u oblasti zaštite od jonizujućih zračenja, kao glavna aktivnost u okviru regionalnog projekta podržanog kroz pretpristupni instrument Evropske komisije IPA višekorisnički projekat “Dalje jačanje nuklearnih regulatornih tijela Albanije, Sjeverne Makedonije, Bosne i Hercegovine, Srbije, Kosova(po UNSCR 1244/1999) i Crne Gore“. Ocjena nacrta Zakona data je u zvaničnom Izvještaju Evropske komisije.

Primjena postojećeg Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti u praksi pokazala je potrebu prevazilaženja i unapređenja koja se odnose na:

- primjenu gradiranog pristupa u postupcima izdavanja ovlašćenja;
- dokazivanje opravdanosti djelatnosti i/ili aktivnosti pri primjeni jonizujućih zračenja;
- redefinisane normi kojima se dokazuje da podnosilac zahtjeva ispunjava uslove u pogledu sigurnosti i bezbjednosti da uopšte posjeduje i koristi taj izvor prije izdavanja ovlašćenja;
- neograničena ovlašćenja što je prouzrokovalo nepotreban pritisak na poslove inspekcije;
- neprepoznata ovlašćenja (stručno osposobljavanje, dekomisija, odlaganje, posjedovanje izvora jonizujućih zračenja i dr.);
- norme koje za rezultat nijesu imale jasne prekršajne odredbe;
- norme koje su ograničile izradu pojedinih podzakonskih akata (pravilnik o monitoringu radioaktivnosti i sl.);
- uočavanje određenih zabrana;
- konkretnije definisanje odredbi za bezbjednu primjenu jonizujućih zračenja;
- medicinsko izlaganje posebno u smislu kontrole izlaganja pacijenata, njegovatelja i pomagača;

- obavljanje djelatnosti i/ili aktivnosti gdje se može pojaviti radioaktivni materijal sa povećanim sadržajem prirodnih radionuklida (NORM);
- zaštitu od radioaktivnog gasa radona;
- izvoz i tranzit radioaktivnog otpada i tranzit istrošenog goriva;
- uvoz, izvoz, tranzit, prevoz i korišćenje nuklearnih materijala;
- primjena zaštitnih mjera iz potvrđenih međunarodno-pravnih instrumenata koje su vezane za nuklearne materijale i dr.

Navedene podoblasti jačanja pravnog okvira neophodne su bile i zbog izmijenjene pravne tekovine Evropske unije, odredaba potvrđenih međunarodno-pravnih instrumenata i standarda i smjernica MAAE i Međunarodne komisije za zaštitu od jonizujućih zračenja, koji su se u periodu od donošenja zakona, odnosno od 2009. godine, do danas značajno promijenili.

Imajući u vidu navedenu analizu nedostataka neophodno je bilo izraditi novi Zakon o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti, koji će na bazi iskustva i dosadašnjeg sprovođenja značajno unaprijediti zaštitu zdravlja ljudi i životne sredine od štetnog uticaja, koje može nastati pri neadekvatnoj primjeni jonizujućih zračenja u miroljubive svrhe i samim tim olakšati krajnjim korisnicima sprovođenje ovog zakona.

Prilikom izrade Strategije 2017-2021 izvršena je analiza načina uspostavljanja stručnog osposobljavanja i periodične provjere stručne osposobljenosti u Crnoj Gori. Crna Gora kao članica MAAE podržava i strateški pristup problematici koja se tiče uspostavljanja i održavanja odgovarajućih nivoa kompetentnosti i znanja iz oblasti radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti, koji treba da bude srazmjeran obimu praksi u kojima se na nacionalnom nivou koriste izvori jonizujućih zračenja, i to prevashodno zbog svjesnosti da se samo kroz strateški razvoj nacionalnih ekspertiza i razvoj Nacionalnog programa stručnog osposobljavanja iz oblasti radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti i zaštiti od jonizujućeg zračenja, može doprinijeti adekvatno uspostavljenom sistemu zaštite zdravlja ljudi i životne sredine od štetnog dejstva jonizujućeg zračenja. S tim u vezi, Strategijom 2017-2021 predviđena je izrada Nacionalnog programa stručnog osposobljavanja koji će obuhvatati planiranje potreba Crne Gore za stručnim osposobljavanjem i periodičnom provjerom stručne osposobljenosti državnih službenika u nadležnim institucijama u ovoj oblasti.

U posebnom poglavlju Predloga zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti propisuju se uslovi koje mora da ispuni pravno lice koje ima namjeru da se bavi poslovima stručnog osposobljavanja i periodične provjere stručne osposobljenosti profesionalno izloženih lica, lica odgovornih za sprovođenje mjera zaštite od jonizujućih zračenja kao i lica odgovornih za radijacionu i/ili nuklearnu bezbjednost. Osim toga isto poglavlje Predloga zakona definiše pravni osnov za donošenje pravilnika o programu stručnog osposobljavanja iz oblasti zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti i način vršenja stručnog osposobljavanja i periodične provjere stručne osposobljenosti.

4.1.3 Član 7 (2) (ii) Sistem izdavanja dozvola (licenciranje)

Dozvole u oblasti zaštite od jonizujućih zračenja i radijacionoj sigurnosti, koje nijesu vremenski ograničene, izdaje Agencija za zaštitu životne sredine na osnovu odredbi Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti ("Sl. list Crne Gore", br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16) i pratećim podzakonskim aktima, Zakona o upravnom postupku ("Službeni list Crne Gore", br. 56/14, 20/15, 40/16, 37/17) i Zakona o prevozu opasnih materija („Sl. list Crne Gore“ br. 33/14, 13/18).

Na osnovu baze podataka iz informacionog sistema koju vodi, Agencija za zaštitu životne sredine je izdala **ukupno 230 dozvola** u periodu **15.06.2019. do 15.07.2022. godine** (Tabela 1).

Tabela1 : Izdate dozvole za period 1.08.2016. do 15.06.2019. godine.

NAZIV DOZVOLE	BROJ IZDATIH DOZVOLA
Dozvole za obavljanje radijacione djelatnosti	35
Dozvola za privremeno obavljanje radijacione djelatnosti	6
Dozvole za promet izvora jonizujućeg zračenja - uvoz	104
Dozvole za promet izvora jonizujućeg zračenja - izvoz	22
Dozvole za prevoz izvora jonizujućeg zračenja	63
UKUPNO	230

U cilju efektivnijeg i efikasnijeg rada službenici Odjeljenja za radiološku i nuklearnu sigurnost i bezbjednost i zaštitu od jonizujućih i nejonizujućih zračenja Agencije za zaštitu životne sredine su učestvovali u radu komisija za utvrđivanje ispunjenosti uslova za obavljanje radijacione djelatnosti.

Agencija za zaštitu životne sredine, kao jedan od bitnih učesnika u procesu upravljanja radioaktivnim otpadom, kontinuirano radi **na popisu radioaktivnog otpada** u Crnoj Gori. Osim toga **kontinuirano se ažuriraju podaci o radioaktivnim izvorima** u Crnoj Gori koji se i dalje koriste i nalaze se u bazi podataka - RAIS, kao i o profesionalno izloženim licima. Pomenuta baza podataka se dopunjava svakog dana sa relevantnim podacima koji se tiču prometa i prevoza radioaktivnog materijala kao i prometa, prevoza i korišćenja svih izvora jonizujućih zračenja u našoj zemlji.

Shodno Zakonu o prevozu opasnih materija („Sl. list Crne Gore“ br. 33/14,13/18), Ministarstvo unutrašnjih poslova - Direktorat za zaštitu i spašavanje je izdao **saglasnosti za prevoz opasnih materija** u postupku redovne procedure izdavanja dozvola za promet radioaktivnih materijala, koje izdaje Agencija za zaštitu životne sredine.

Agencija za zaštitu životne sredine je izradila šest procedura koje se odnose na izdavanje različitih dozvola i to:

- Procedura izdavanja dozvole za mobilnu industrijsku radiografiju (gama defektoskop);
- Procedura izdavanja dozvole za obavljanje radijacione djelatnosti u medicini- korišćenje generatora jonizujućeg zračenja visoke energije –akceleratora;
- Procedura izdavanja dozvole za obavljanje radijacione djelatnosti- korišćenje uređaja sa zatvorenim izvorom jonizujućeg zračenja u medicini za radioterapiju –brahiterapija;
- Procedura izdavanja dozvole za obavljanje prometa (uvoz/izvoz/tranzit) izvora jonizujućeg zračenja;
- Procedura izdavanja dozvole za obavljanje radijacione djelatnosti – korišćenje stomatološkog rendgen aparata; i
- Procedura izdavanja dozvole za obavljanje radijacione djelatnosti korišćenje otvorenih izvora jonizujućeg zračenja za dijagnostiku i terapiju u nuklearnoj medicini.

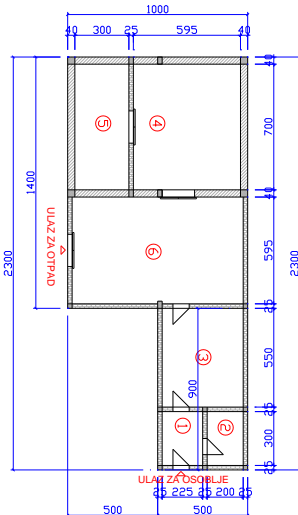
U okviru regionalnog projekta podržanog kroz prepristupni instrument Evropske komisije IPA višekorisnički projekat “Dalje jačanje nuklearnih regulatornih tijela Albanije, Sjeverne Makedonije, Bosne i Hercegovine, Srbije, Kosova (po UNSCR 1244/1999) i Crne Gore“ predstavnici Agencije za zaštitu životne sredine su provjerili postojeće procedure i izvršili njihovu reviziju radi sistematičnijeg pristupa izdavanju dozvola.

Skladište radioaktivnog otpada u Crnoj Gori postalo je operativno 13.06.2012. godine izdavanjem dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada od strane Agencije za zaštitu životne sredine. Skladište u potpunosti ispunjava sve zakonom i podzakonskim aktima definisane sigurnosne zahtjeve za sigurno i bezbjedno skladištenje radioaktivnog otpada i iskorišćenih zatvorenih radioaktivnih izvora, u skladu sa međunarodnim standardima.

Dateljan izvještaj o načinu licenciranja ovog skladišta kao i o učešću javnosti Crne Gore u cijelom procesu dat je detaljno u **Prvom nacionalnom izvještaju o implementaciji obaveza koji proističu iz Konvencije o nuklearnoj sigurnosti**.

Ukupna spoljašnja površina skladišta radioaktivnog otpada je 185 m² dok je korisna površina objekta 162,4 m². Površina dijela objekta u kojem se skladište izvori zračenja i radioaktivni otpad je 62,65 m². Prostorija za prijem i procesuiranje je površine 59,5 m², a administrativno-tehnički dio je površine 40,25 m². Skladište radioaktivnog otpada je prizemni objekat. Dimenzije i raspored prostorija dati su na sljedećoj slici :

OSNOVA OBJEKTA SA RASPOREDOM PROSTORIJA

1. SANITARNI PROPUSNIK - KONTROLNA TAČKA
2. PROSTOR ZA DEKONTAMINACIJU (KUPATILO I WC)
3. ADMINISTRACIJA - MJERNA SOBA
4. SKLADIŠTE RADIOAKTIVNOG OTPADA
5. SKLADIŠTE ZATVORENIH IZVORA ZRAČENJA
6. PRIJEM I PROCESUIRANJE RADIOAKTIVNOG OTPADA

Razmatanje svih bitnih aspekata sigurnog rada skladišta radioaktivnog otpada u Podgorici analizirano je u Sigurnosnom izvještaju.

Što se tiče **fenomena staranja** („ageing phenomena“) isti je inicijalno uzet u obzir prilikom samog planiranja skladišta radioaktivnog otpada i izbora tehnologija i metoda obrade i pakovanja radioaktivnog otpada.

Prije svega vodilo se računa o sljedećem:

- radioaktivni otpad u Crnoj Gori po strukturi je nisko i srednje aktivni;
- praktično svi poznati iskorišćeni radioaktivni izvori su uklonjeni, demontirani, kondicionirani (osim dva izvora cezijuma) i upakovani;
- skladištenje se obavlja u specijalno dizajniranim kontejnerima od nerđajućeg čelika, koji su namijenjeni za skladištenje i koji zadovoljavaju kriterijume za odlaganje;
- postoji niz procedura provjera kojima se utvrđuje stanje objekta i uskladištenog radioaktivnog materijala. Prije svega ovo se odnosi na dva nezavisna programa monitoringa unutrašnjosti i spoljašnjosti skladišta. Jedan obavlja nosilac dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ CETI, a drugi radi nezavisna institucija koja ispunjava sve potrebne uslove, a koja ponudi najpovoljnije uslove na tenderu za ovaj posao;
- skladište radioaktivnog otpada i sve instalacije se periodično kontrolišu od strane licencirane institucije, a u skladu sa posebnim zakonom, kao i od strane inspekcije.

Do uspostavljanja uslova za odlaganje radioaktivnog otpada, shodno odredbi člana 38 Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti ("Sl. list Crne Gore", br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16) radioaktivni otpad će se skladištiti kod pravnog lica koje ima dozvolu za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada.

Nakon izdavanja dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada počeo je proces prikupljanja, transporta i skladištenja: radioaktivnog materijala, radioaktivnih gromobrana, javljača požara i kompasu sa radioaktivnim izotopima i iskorišćenih zatvorenih radioaktivnih izvora sa teritorije Crne Gore, koji su sigurno i bezbjedno uskladišteni u centralno skladište radioaktivnog otpada.

Postoji i privremeno spremište u kojem se nalaze ostaci motora aviona, čije je trajno rješavanje u fokusu nadležnih institucija, odnosno rješavanje pitanja dekomisije te lokacije u narednom periodu.

Praksa koja se u Crnoj Gori pokazala dobrom je da se radioaktivni izvori nakon upotrebe vraćaju u zemlju porijekla i to predstavlja jedan od uslova datih u dozvoli, te s tog aspekta se na jedan način kontroliše povraćaj radioaktivnih izvora proizvođaču/dobavljaču. O povraćaju izvora, nosilac odgovarajuće dozvole za korišćenje tog izvora sačinjava Ugovor za povraćaj izvora. Kontrolu sprovođenja ovog procesa vrši Uprava za inspekcijske poslove preko Ekološke inspekcije - inspektora za zaštitu od jonizujućih zračenja.

Sve države koje na svojoj teritoriji imaju skladište u kojem se nalaze iskorišćeni radioaktivni izvori i/ili radioaktivni otpad treba da donesu odluku o odlaganju, bilo to u zemlji ili van nje. Takođe, i prema Zajedničkoj Konvenciji sve zemlje članice moraju uspostaviti politiku upravljanja istrošenim gorivom i radioaktivnim otpadom, što obuhvata i njegovo konačno zbrinjavanje, odnosno odlaganje.

Što se tiče daljeg upravljanja iskorišćenim zatvorenim radioaktivnim izvorima i radioaktivnim materijalima/otpadom u Crnoj Gori, posebna pažnja ovom pitanju posvećena je u okviru Strategije zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za period 2017-2021. godine s Akcionim planom za period 2017-2021. godine. Da bi Crna Gora donijela odluku o budućim koracima na upravljanju iskorišćenim radioaktivnim izvorima i radioaktivnim otpadom, u Strategiji zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za period 2017-2021. godine s Akcionim planom za period 2017-2021. godine istaknuto je da je potrebno da Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma u saradnji sa relevantnim institucijama i u saradnji sa MAAE izradi **Analizu o daljem upravljanju iskorišćenim zatvorenim radioaktivnim izvorima i radioaktivnim otpadom**, prije donošenja novog strateškog okvira. Analiza treba da elaborira više opcija o upravljanju iskorišćenim zatvorenim radioaktivnim izvorima i radioaktivnim otpadom i nakon razmatranja istih da predloži najprihvatljivije opcije sa ekološkog, socijalnog i ekonomskog aspekta. Najprihvatljivije opcije iz Analize biće sastavni dio budućeg strateškog ili programskog okvira.

Crna Gora koristi priliku da prvo informiše da u Crnoj Gori ne postoji tečni radioaktivni otpad, niti ovlašćene radijacione prakse u kojima se isti stvara. Bez obzira na tu činjenicu, Crna Gora odgovorno pristupa pitanju upravljanja radioaktivnog otpada, uključujući i otpad koji nema, a koji se može potencijalno pojaviti u Crnoj Gori jednog dana. S tim u vezi, Crna Gora informiše da je Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma planiralo ovu aktivnost kroz svoj Plan javnih nabavki za 2022. godinu, planirajući izradu Plana za upravljanje tečenim radioaktivnim otpadom, odnosno za pretvaranje takvog otpada u čvrsti otpad van granica Crne Gore ili za izvoz.

Crna Gora ne očekuju da se stvore značajne količine novog radioaktivnog otpada i to iz više razloga. Kao prvi i najznačajniji navodimo uspješno uspostavljen mehanizam vraćanja iskorišćenog radioaktivnog izvora dobavljaču nakon predstanka korišćenja. Dalje, uspostavljena je kontrola pošiljki različitih vrsta roba na graničnim prelazima pri uvozu, izvozu i tranzitu, pa je samim tim vjerovatnoća stvaranja značajnih količina radioaktivnog otpada veoma mala.

Članom 17 Pravilnika o načinu sakupljanja, čuvanja, obrade i skladištenja radioaktivnog otpada, između ostalog, definisani su kriterijumi prihvatljivosti za prijem radioaktivnog

otpada u skladište i predstavljaju sastavni dio Sigurnosnog izvještaja za skladište radioaktivnog otpada.

Radioaktivni otpad koji ne ispunjava kriterijume prihvatljivosti otpada ne može se skladištiti u centralnom skladištu, shodno Pravilniku o načinu sakupljanja, čuvanja, obrade i skladištenja radioaktivnog otpada.

Na osnovu dokumentacije i izdatih dozvola za rad skladišta radioaktivnog otpada (građevinska, upotrebna, dozvola za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada) i na osnovu procijenjenih količina generisanog radioaktivnog otpada u Crnoj Gori procjenjuje se da skladište radioaktivnog otpada može biti operativno najmanje 50 godina, kako je naglašeno u Sigurnosnom izvještaju, koji je bio jedan od uslova za dobijanje dozvole. Nakon isteka ovog perioda, a u zavisnosti od stanja i količine otpada u tom trenutku, donijeće se odluka o daljim koracima – načinima postupanja sa radioaktivnim otpadom. Ovo može biti: produženje operativnog vijeka postojećeg skladišta za još 50 godina, tj. onoliko koliko zgrada može biti stabilna, sigurna i bezbjedna za te namjene; izgradnja novog skladišta ili izgradnja odlagališta radioaktivnog otpada sa dekomisijom postojećeg skladišta. Ovim pitanjima baviće se i poseban dokument (Analiza o daljem upravljanju iskorišćenim zatvorenim radioaktivnim izvorima i radioaktivnim otpadom) koji, osim razmatranja svih tehničkih opcija, treba da prikaže i finansijski iskaz za svaku od opcija ponaosob.

Buduće izmjene u procesu izdavanja dozvola

Uzimajući u obzir zahtjeve standarda GSR Dio 3 - Zaštita od zračenja i sigurnost izvora jonizujućih zračenja- osnovni međunarodni sigurnosni standardi MAAE, ostale standarde i publikacije MAAE i odredbe Direktiva Savjeta Evrope, u novom Predlogu zakonu o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti uspostavljen je gradirani pristup pri definisanju uslova za obavljanje djelatnosti i/ili aktivnosti i dat je vremenski rok važenja dozvola što predstavlja novinu u odnosu na postojeći pravni okvir. To znači da je kroz sistem izdavanja dozvola u pravni sistem Crne Gore u okviru Predloga zakona uvedeno: prijavljivanje (notifikacija), registracija i licenciranje, što do sada nije bio slučaj. Poseban izazov u prenošenju zahtjeva međunarodnih standarda i pravne tekovine Evropske unije u nacionalne propise odnosio se između ostalog na uključivanje postrojenja sa otpadnim metalom u proces regulatorne kontrole. U tom smislu ostvarila se tijesna saradnja sa svim relevantnim subjektima u cilju boljeg normiranja svih zahtjeva koje donose međunarodni standardi i pravna tekovina Evropske unije, posebno u dijelu izdavanja različitih dozvola, te je ovom procesu prethodila dvogodišnja izrada i konsultacije sa zainteresovanim stranama.

Da bi se pomenuti zahtjevi postigli potrebno je bilo definisati precizne norme u okviru predloga Zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti, koje će se dodatno urediti kroz set pravilnika koji se odnose na proces izdavanja dozvola, prije svega koji se odnose na prijavne formulare i kriterijume izuzeća.

4.1.4 Član 7 (2) (iii) Inspekcijski nadzor i procjena

Inspekcijski nadzor u oblasti zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti sprovodi ekološka inspekcija Uprave za inspekcijske poslove shodno godišnjem planu i programu, najavljeno ili nenjavljeno, na osnovu Zakona o inspekcijskom nadzoru ("Sl. list Republike Crne Gore", br. 039/03, „Sl. list Crne Gore", br. 076/09, 057/11, 018/14, 011/15, 52/16) i Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti ("Sl. list Crne Gore", br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16). Pomenuti propisi daju pravo inspektorima da po potrebi i procjeni pokrene prekršajni ili krivični postupak, ukoliko nosilac dozvole obavlja djelatnost koja nije u skladu sa navedenim propisima.

U cilju efikasnijeg rada izrađene su i odobrene sljedeće interne inspekcijske procedure:

- Procedura prilikom prevoza radioaktivnih materijala;
- Procedura inspekcije prilikom skidanja radioaktivnih gromobrana (skidanje i uklanjanje radioaktivnih gromobrana, prevoz i reagovanje u vanrednim situacijama);
- Procedura za inspekciju zatvorenih izvora zračenja (fiksiranih uređaja za kalibrisanje, otkrivanje i drugih uređaja);
- Procedura za kontrolu radioaktivnih izvora koji se koriste u industrijskoj radiografiji;
- Procedura prilikom kontrole nuklearne medicine;
- Procedura za inspekciju rendgen aparata;
- Procedura prilikom kontrole mobilnih zatvorenih radioaktivnih izvora zračenja;
- Procedura za inspekciju nepokretnih uređaja koji se koriste za industrijsku radiografiju;
- Procedura za inspekciju linearnog akceleratora;
- Proceduru za inspekciju gama iradijatora;
- Procedura za inspekciju otvorenih radioaktivnih izvora zračenja koji se koriste u industriji; i
- Procedura za inspekciju radioterapije; i
- Procedura za inspekciju skladišta radioaktivnog otpada.

U okviru regionalnog projekta podržanog kroz pretpristupni instrument Evropske komisije IPA višekorisnički projekat "Dalje jačanje nuklearnih regulatornih tijela Albanije, Sjeverne Makedonije, Bosne i Hercegovine, Srbije, Kosova (po UNSCR 1244/1999) i Crne Gore" dati su savjeti za ažuriranje postojećih procedura.

4.1.5 Član 7 (2) (iv) Primjena propisa i provjera uslova pod kojima su izdate dozvole

Na osnovu odredbi Zakona o inspekcijskom nadzoru ("Sl. list Republike Crne Gore", br. 039/03, „Sl. list Crne Gore", br. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15, 52/16), Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti ("Sl. list Crne Gore", br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16), Zakona o upravnom postupku ("Sl. list Crne Gore", br. 56/14, 20/15,

40/16, 37/17), Zakona o prekršajima ("Sl. list Crne Gore", br. 001/11, 006/11, 039/11, 032/14, 43/17, 51/17) i na osnovu Krivičnog zakonika Crne Gore, ("Sl. list Republike Crne Gore", br. 070/03, 013/04, 047/06, „Sl. list Crne Gore”, br. 040/08, 025/10, 073/10, 032/11, 064/11, 040/13, 056/13, 014/15, 042/15, 058/15, 44/17, 49/18) inspektor za zaštitu od jonizujućeg zračenja je u periodu **od 15.06. 2019. godine do 15. 07. 2022. godine:**

- izvršio **447 inspekcijska nadzora** za kontrolu lica koja obavljaju radijacionu djelatnost;
- donio **215 rješenja** koja se odnose na preduzimanje određenih mjera i radnji u cilju otklanjanja utvrđenih nepravilnosti, mjerenja stepena individualnog spoljašnjeg izlaganja profesionalno izloženih lica, vršenja zdravstvenih pregleda profesionalno izloženih lica koja rade u zoni jonizujućih zračenja, dozimetrijskim ispitivanjima i kontroli radne sredine i mjerenja radi sprovođenja programa osiguranja i kontrole kvaliteta za izvore jonizujućeg zračenja, kao i pribavljanja rješenja o ispunjenosti propisanih uslova za korišćenje izvora jonizujućeg zračenja;

Vežano za upravni postupak i mogućnost žalbe, kroz koje se, između ostalog, ogleda nezavisnost rada nadležne institucije, shodno Zakonu o upravnom postupku predviđeno je da svaki pojedinac ili organizacija čije je pravo povrijeđeno odlukom prvostepenog organa (u ovom slučaju Agencije za zaštitu životne sredine ili Uprave za inspekcijske poslove) može da izjavi žalbu drugostepenom organu (Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma) u roku od 15 dana od dana odluke. Žalba je opšti pravni lijek za pokretanje drugostepenog upravnog postupka. Bez izjavljene žalbe ne može da se pokrene drugostepeni postupak, niti da se sprovodi po službenoj dužnosti. Navedenim zakonom se uređuje opšti upravni postupak, i ukoliko posebnim propisima iz oblasti zaštite životne sredine nijesu regulisana ova pitanja, odredbe ovog zakona se primjenjuju u procesu donošenja odluka.

Po nalogu inspekcije vrše se kontrole na radioaktivnost roba pri uvozu u saradnji sa D.O.O. "Centar za ekotoksikološka ispitivanja" i Institutom za crnu metalurgiju AD Nikšić, na način što se po pozivu inspekcije, a na osnovu pravnih akata kontrolišu određene vrste roba na radioaktivnost. Prilikom svakog pojavljivanja određene pošiljke otpadnog metala na graničnim prelazima inspekcija po potrebi obilazi granične prelaze, kao i prilikom redovnih kontrola. U slučaju da se tokom kontrole određenih roba utvrdi povećan nivo zračenja, ovlašćena lica obezbjeđuje lokaciju i obavještavaju inspekciju koja odmah izlazi na lice mjesta i zajedno sa carinskim organima vrše povraćaj robe vlasniku pošiljke. U periodu u periodu od 15.06. 2019. godine do 15. 07. 2022. godine ukupno je sprovedeno **157.454** kontrola na radioaktivnost za uvoz/izvoz ili tranzit metala, metalnih proizvoda i sirovina, kao građevinskih proizvoda (73.644 izvršenih od strane D.O.O. "Centar za ekotoksikološka ispitivanja" i 83.810 od strane Instituta za crnu metalurgiju AD Nikšić), shodno Kontrolnoj listi i Spisku roba koje podliježu kontroli radioaktivnosti.

Polazeći od činjenice da je primjena jonizujućih zračenja kompleksna i da njihova nepravilna upotreba može dovesti do ugrožavanja zdravlja ljudi i životne sredine, neophodno je konstantno raditi na stručnom osposobljavanju i periodičnoj provjeri stručne osposobljenosti izloženih lica, kao i zaposlenih u nadležnim institucijama, pa i u redovima inspekcijskih službi. Ističući značaj konstantnog unapređivanja zaposlenih kadrova ova norma je sastavni dio novog Predloga zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti. Osim toga, uređeno je da se

troškovi sprovođenja stručnog osposobljavanja za zaposlene iz nadležnih državnih institucija obezbjeđuju iz budžeta Crne Gore.

Što se tiče plana obuke inspektora, kao i ostalih zaposlenih iz nadležnih institucija koje čine regulatorno tijelo u oblasti zaštite od jonizujućih zračenja Strategijom zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radiokativnim otpadom predviđeno je donošenje posebnog programa stručnog osposobljavanja iz oblasti radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti i zaštiti od jonizujućih zračenja, koji bi mogao da se donosi na višegodišnjem nivou, u skladu s preporukama Međunarodne agencije za atomsku energiju (MAAE).

Važno je istaći da će stručnu osposobljenost i periodičnu provjera stručne osposobljenosti za sprovođenje mjera zaštite od jonizujućih zračenja svih ostalih lica, koja obavljaju radijacione djelatnosti i/ili aktivnosti ili su povezani sa jonizujućim zračenjima, vršiti pravno ovlašćeno lice na osnovu Okvirnog programa stručnog osposobljavanja i periodične provjere stručne osposobljenosti, koji će biti sastavni dio Pravilnika o stručnom osposobljavanju, koji treba da donese Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, uz prethodno pribavljeno mišljenje organa državne uprave nadležnog za poslove obrazovanja i organa državne uprave nadležnog za poslove zdravlja.

Do izrade višegodišnjem plana obučavanja inspektori zaštite od jonizujućih zračenja nastaviće sa kontinuiranim obukama koje pruža Međunarodna agencija za atomsku energiju i Evropska komisija, kao i na osnovu saradnje u okvirima potpisanih bilateralnih sporazuma.

4.2 Član 8 Regulatorno tijelo

„1. Svaka ugovorna strana će osnovati ili imenovati regulatorno tijelo nadležno za sprovođenje zakonodavnog i regulatornog okvira iz člana 7. ove Konvencije, koje će imati odgovarajuća ovlašćenja, nadležnost i finansijska sredstva, kao i potrebno osoblje za izvršavanje svojih određenih zadataka.

2. Svaka ugovorna strana će preduzeti potrebne mjere da bi se osigurala djelotvorna podjela funkcija regulatornog tijela i funkcija bilo kojeg drugog tijela ili organizacije koja radi na unapređenju ili se bavi upotrebom nuklearne energije.“

Nacionalno regulatorno tijelo za zaštitu od jonizujućih zračenja, radijacionu i nuklearnu sigurnost i bezbjednost je strukturirano u okviru Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Agencije za zaštitu životne sredine, Uprave za inspekcijske poslove i Ministarstva unutrašnjih poslova. Jasna podjela nadležnosti data je u Uredbi o organizaciji i načinu rada Državne uprave, koju je donijela Vlada Crne Gore. Međuinstitucionalna saradnja uređena je Zakonom o državnoj upravi.

Shodno Uredbi o organizaciji i načinu rada Državne uprave, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, pored ostalih, vrši poslove uprave koji se odnose na kreiranje politika i zakonske regulative, izrade i donošenja podzakonskih akata, za sve aspekte zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione sigurnost i upravljanja radioaktivnim otpadom. Takođe, vodi politiku međunarodne saradnje, zaključivanja međunarodnih ugovora, praćenja međunarodnih standarda, pregovaranja, koordinacije i implementacije međunarodnih konvencija i sporazuma, praćenja procesa pristupanja

Evropskoj uniji, harmonizaciji sa međunarodnim standardima, propisima i preporukama i dr. Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma vrši koordinaciju ostalih nadležnih institucija na nacionalnom nivou, kao krovna institucija koja vodi politiku u ovoj oblasti i koja izvještava Evropsku komisiju i Međunarodnu agenciju za atomsku energiju o različitim aspektima u ovoj oblasti, uključujući proces pregovaranja za članstvo u Evropsku uniju, izvještavanje o sprovođenju direktiva Savjeta u ovoj oblasti, kao i izvještavanje o sprovođenju međunarodno - pravnih instrumenata.

Zakonom o životnoj sredini, Zakonom o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti i Uredbom o organizaciji i načinu rada Državne uprave, propisano je da stručne i sa njima povezane upravne poslove iz oblasti zaštite od jonizujućeg zračenja i radijacione sigurnosti vrši Agencija za zaštitu životne sredine (izdavanje dozvola, sistematsko ispitivanje radioaktivnosti u životnoj sredini, vođenje centralnog registra-baze podataka i dr.). Agencija za zaštitu životne sredine izdaje dozvole za promet izvora jonizujućih zračenja i radioaktivnih materijala, za obavljanje radijacione djelatnosti, za obavljanje privremene radijacione djelatnosti, dozvola za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada, kao i dozvole za pravna lica koja se bave poslovima zaštite od zračenja, a sve shodno Zakonu o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti.

U Ministarstvu unutrašnjih poslova postoji Direktorat za zaštitu i spašavanje, koji kroz djelokrug rada Odsjeka za upravljanje rizicima, sačinjava bazu podataka o opasnim materijama shodno odredbama Zakona o prevozu opasnih materija, kojim je definisano da Ministarstvo unutrašnjih poslova izdaje saglasnost za prevoz radioaktivnih materijala, koja se dostavlja Agenciji za zaštitu životne sredine radi izdavanja dozvole.

U slučaju akcidenata koji u zemlji mogu proizvesti vanredno stanje (vanrednu situaciju) nadležno je Ministarstvo unutrašnjih poslova. Na nacionalnom nivou uspostavljen je Koordinacioni tim za zaštitu i spašavanje, a za teritorije opština - opštinski timovi za zaštitu i spašavanje. Na čelu Koordinacionog tima je premijer, a članovi su direktor organa državne uprave za zaštitu i spašavanja i ministri ministarstava (ministarstva životne sredine, zdravlja, socijalnog staranja, poljoprivrede, odbrane, saobraćaja, ministarstva vanjskih poslova i dr.). Koordinacioni tim rukovodi aktivnostima učesnika zaštite i spašavanja prilikom sprovođenja utvrđenih zadataka. Operativno koordiniranje aktivnosti učesnika zaštite i spašavanja vrši Operativni štab za zaštitu i spašavanje na čijem čelu je rukovodilac organa državne uprave nadležnog za zaštitu i spašavanje. Operativni štab operativno koordinira sprovođenje mjera i aktivnosti i postupanja za zaštitu i spašavanje i saraduje sa tijelima susjednih država nadležnim za rukovođenje i koordiniranje u zaštiti i spašavanju i procjenjuje stepen ugroženosti i mogućnost nastanka vanrednog stanja. U ovim aktivnostima pored Ministarstva unutrašnjih poslova – Direktorata za zaštitu i spašavanje i Agencije za zaštitu životne sredine, učestvuju: Ministarstvo odbrane – Generalštab Vojske Crne Gore, Ministarstvo zdravlja, (Klinički centar Crne Gore, Domovi zdravlja, Urgentni centar, Institut za javno zdravlje); i D.O.O. „ Centar za ekotoksikološka ispitivanja“.

Ministarstvo unutrašnjih poslova (Direktorat za zaštitu i spašavanje) izdaje saglasnosti na Planove na lokalnom nivou (opštinski i preduzetni) koji moraju biti usaglašeni sa Nacionalnim planom za djelovanje u slučaju radijacionog udesa. Pored navedenog, Ministarstvo unutrašnjih poslova izdaje saglasnosti na Planove zaštite obavezno štice-nih objekta u skladu sa Zakonom o zaštiti lica i imovine ("Službeni list Crne Gore", br. 043/18).

Donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o inspekcijskom nadzoru osnovana je Uprava za inspekcijske poslove, u okviru koje se nalazi najveći broj inspekcijskih službi, uključujući i ekološku inspekciju, koja je nadležna inspekcija za sprovođenje odredbi iz Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti.

Pored navedenih institucija propise koji se odnose na trgovinu i kontrolu na osnovu Zakona o spoljnoj trgovini, Zakona o kontroli izvoza robe dvostruke namjene, Zakona o spoljnoj trgovini naoružanjem i vojnom opremom sprovode: Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma, Ministarstvo odbrane, Uprava policije i Uprava carina Crne Gore i nadležne inspekcijske službe.

Odlukom direktora Agencije, 24.04.2012, formiran je Savjetodavni odbor za zaštitu od jonizujućeg zračenja i radijacionu sigurnost, kao stručno i savjetodavno tijelo. Savjetodavni odbor, između ostalog, učestvovao je u davanju: preporuka o postupku izdavanja dozvola za poslove obavljanja zaštite od jonizujućih zračenja; mišljenja na zakonska i podzakonska akta; mišljenja u vezi sa medicinskim izlaganjima jonizujućim zračenjima; preporuka za sistematizaciju radnih mjesta iz oblasti zaštite od zračenja; mišljenja o potrebnim obukama i usavršavanju kadrova iz oblasti zaštite od jonizujućih zračenja; mišljenja pri izdavanju složenijih dozvola kod kojih je potrebna posebna analiza sigurnosti; mišljenja na program sistematskog ispitivanja radioaktivnosti u životnoj sredini; mišljenja u vezi sa međunarodnim konvencijama iz oblasti zaštite od jonizujućih zračenja i radijacione sigurnosti i sl.

Kako je Savjetodavnom odboru istekao mandat mjerom 16 iz Akcionog plana Strategije zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za period 2017-2021. godine predloženo je da se izvrši reizbor ili imenuju novi članovi Savjetodavnog odbora.

Državne institucije, koje čine nacionalno regulatorno tijelo u oblasti radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti i zaštite od jonizujućih zračenja, imaju programski Budžet i finansiraju se iz Budžeta Crne Gore, u skladu sa Zakonom o budžetu, koji se donosi na godišnjem nivou, i Zakonom o budžetu i fiskalnoj odgovornosti.

Nacionalno regulatorno tijelo u oblasti radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti i zaštite od jonizujućih zračenja ima autonomiju u izvršavanju svojih zadataka. Poslovi sve četiri nadležne institucije podijeljene su u skladu sa Uredbom o organizaciji i načinu rada Državne uprave, kao i kroz matične zakone o zaštiti od jonizujućih zračenja i radijacionoj sigurnosti, inspekcijskom nadzoru, prevozu opasnih materija, zaštiti i spašavanju i zaštiti lica i imovine.

Što se tiče nezavisnosti regulatornih tijela, ukazujemo da, u skladu sa Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave, nadzor nad zakonitošću i cjelishodnošću rada organa uprave vrše ministarstva (u ovom slučaju nadzor nad Agencijom za zaštitu životne sredine vrši Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma). U vršenju nadzora Ministarstvo: obustavlja akte koji su donijeti van upravnog postupka kad su u suprotnosti sa zakonom i drugim propisom i predlaže Vladi da ih ukine ili poništi; daje predlog za imenovanje i razrješenje starješine samostalnog organa uprave nad čijim radom vrši nadzor; zahtijeva izvještaje i obavještenja o pojedinim pitanjima iz djelokruga organa uprave; daje stručna uputstva, objašnjenja, instrukcije i savjete za primjenu propisa iz nadležnosti organa uprave; povodom izvještaja o radu samostalnih organa uprave daje ocjenu stanja; određuje pojedine zadatke organu uprave; ukazuje na slabosti i nezakonitosti u radu organa uprave i daje predloge za njihovo prevazilaženje;

upozorava organ uprave o uočenim nepravilnostima u radu, inicira ukidanje organa uprave nad čijim radom vrši nadzor i vrši drugu kontrolu rada i postupanja organa uprave, u skladu sa propisima.

Takođe, u skladu sa Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave nadzor nad zakonitošću i cjelishodnošću rada i zakonitošću upravnih akata za pojedine upravne oblasti iz okvira nadležnosti **Uprave za inspekcijske poslove** vrše ministarstva nadležna za određenu upravnu oblast (nad upravnim aktima ekološke inspekcija nadzor vrši Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma).

Nadzor nad koordiniranim radom inspekcija Uprave za inspekcijske poslove vrši Vlada, preko Ministarstva javne uprave.

Crna Gora predstavlja mali sistem sa ograničenom upotrebom radioaktivnih izvora i izvora jonizujućih zračenja i formiranje samostalnog nezavisnog organa državne uprave nije održivo u ovom trenutku.

Vežano za uticaj, na primjer kontrole budžeta, uspostavljeni su mehanizmi putem kojih se kontroliše potrošnja odobrenog godišnjeg budžeta, prije svega kroz Zakon o budžetu i fiskalnoj odgovornosti, Zakon o javnim nabavkama, kao i kroz sistem inspekcija Državne revizorske institucije koja kontroliše sve potrošačke jedinice. Takođe, mehanizmi kontrole su uspostavljeni i posebno u okviru svake institucije u kojima postoji unutrašnja revizorska kontrola.

Što se tiče obaveze izvještavanja, nadležne institucije jednom godišnje izvještavaju Vladu Crne Gore o svom radu u svim oblastima za koje su zadužene i **svi dokumenti su javni**. Pored navedenog Agencija za zaštitu životne sredine, po potrebi, izvještava Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma o svom radu, dok Uprava za inspekcijske poslove izvještava Ministarstvo javne uprave.

U četiri nadležne institucije (Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Agencija za zaštitu životne sredine i Uprava za inspekcijske poslove) ukupno je na poslovima zaštite od jonizujućeg zračenja i radijacione sigurnosti **zaposleno šest državnih službenika**.

Pored jednog zaposlenog službenika (diplomirani fizičar) u Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma u dijelu izrade pravnog okvira učestvuju i dva pravnik iz Direktorata za ekologiju, koji prate i ostale segmente životne sredine.

U Agenciji za zaštitu životne sredine zaposlena su tri (3) službenika u Odjeljenju za radiološku i nuklearnu sigurnost i bezbjednost i zaštitu od jonizujućeg i nejonizujućeg zračenja.

U Upravi za inspekcijske poslove na poslovima zaštite od jonizujućeg zračenja zaposlen je jedan (1) inspektor.

U Ministarstva unutrašnjih poslova (Direktoratu za zaštitu i spašavanje zaposlen je jedan (1) službenik.

Svjesni kompleksnosti i obaveza, posebno onih koje će donijeti budući Zakon o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti, potrebno je planirati određena finansijska sredstva za jačanje kapaciteta Ministarstva ekologije,

prostornog planiranja i urbanizma, Agencije za zaštitu životne sredine, Uprave za inspekcijske poslove, Ministarstva unutrašnjih poslova, kao i ostalih inspekcijskih službi, shodno obavezama posebno iz evropske agende, kako bi se omogućila potpuna implementacija propisa, posebno imajući u vidu da se u ovim institucijama uglavnom isti zaposleni bave i zaštitom od nejonizujućih zračenja.

Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2022-2023 u okviru pregovaračkog poglavlja 15 – Energetika (usvojen na sjednici Vlade Crne Gore 26.01.2022. godine, stranice 107 i 108), kao i u skladu s Mapom puta ispunjenja završnih mjerila za privremeno zatvaranje pregovora u Pregovaračkom poglavlju 15 – Energetika (usvojena na sjednici Vlade Crne Gore 9.12.2021. godine, stranice 8 i 9) koji su usklađeni sa Pregovaračkom pozicijom za Pregovaračko poglavlje 15 – Energetika, oblast Nuklearna sigurnost i zaštita od zračenja, predviđeno je zapošljavanje službenika u Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma (2), Agenciji za zaštitu životne sredine (5), Upravi za inspekcijske poslove (3) i Ministarstvu unutrašnjih poslova (1).

4.3 Član 9 Odgovornost imaoaca dozvole

„Svaka ugovorna strana će garantovati da je za sigurnost nuklearnog postrojenja primarno odgovoran imalac dozvole i preduzeće potrebne mjere da bi se osiguralo da svaki od njih ispunjava svoje obaveze.“

Primarna odgovornost za sigurno i bezbjedno upravljanje radioaktivnim izvorima uključujući i upravljanje radioaktivnim otpadom ostaje na nosiocu dozvole za obavljanje radijacione djelatnosti i nosiocu dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada, u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti ("Sl. list Crne Gore", br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16). Takođe, definisana je i samim tim odgovornost da se iskorišćenim zatvorenim radioaktivnim izvorima rukuje na bezbjedan i siguran način. Visokoaktivni radioaktivni zatvoreni izvori zračenja vraćaju se proizvođaču/dobavljaču ili se skladište kada ih nije moguće vratiti proizvođaču/dobavljaču. Zakonom o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti ("Sl. list Crne Gore", br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16) je u okviru poglavlja VI, kroz članove 37-40, definisano upravljanje radioaktivnim otpadom, dok su bliži uslovi upravljanja radioaktivnim otpadom definisani podzakonskim aktima. Zakon takođe precizira da nosioci dozvole prijave Agenciji za zaštitu životne sredine sve promjene vezane za rad izvora jonizujućeg zračenja, prestanak korišćenja izvora jonizujućeg zračenja, kao i način njegovog čuvanja i skladištenja i sve promjene vezane za propisane uslove na osnovu kojih mu je izdata dozvola (član 25).

4.4 Član 10 Prioritet sigurnosti

„Svaka ugovorna strana će preduzeti sve potrebne mjere da sve organizacije koje se bave djelatnostima direktno povezanim s nuklearnim postrojenjem daju zaslužan prioritet nuklearnoj sigurnosti.“

Odredbama člana 37 Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti ("Sl. list Crne Gore", br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16) uređeni su opšti sigurnosni zahtjevi, koje je neophodno ispunjavati tokom procesa upravljanja radioaktivnim otpadom. Te uslove nosioci dozvole (za obavljanje radijacione djelatnosti i/ili za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada) detaljno opisuju u Sigurnosnom izvještaju,

koji je samo jedan dio dokumentacije kojim se ispunjavaju uslovi za dobijanje dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada. Definisani uslovi obuhvataju: analizu i opis lokacije skladišta (demografija, topografija, meteorologija, hidrologija, geologija, seizmika, uticaj površinskih i podzemnih voda, zaštita životne sredine), tehničke karakteristike skladišta, analiza sigurnosti skladišta, radne uslove i ograničenja, metode i sredstva za zaštitu od jonizujućeg zračenja, podatke o radioaktivnom otpadu, planove i mjere i postupke u slučaju radijacionog udesa, program osiguranja i kontrole kvaliteta, pregled mjera fizičkog obezbjeđenja skladišta, opis organizacije redovnog rada skladišta. Zakon, takođe, zahtjeva da sve primijenjene zaštitne mjere za upravljanje radioaktivnim otpadom budu usaglašene sa međunarodno priznatim kriterijumima, standardima i smjernicama. Osim toga, članom 37 uređeno je da radioaktivni otpad koji nastaje pri obavljanju radijacione djelatnosti bude što manji po aktivnosti i zapremini.

Članom 27 Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti ("Sl. list Crne Gore", br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16) utvrđeno je da je nosilac dozvole za obavljanje radijacione djelatnosti dužan da uspostavi i sprovede Program osiguranja i kontrole kvaliteta mjera zaštite od jonizujućeg zračenja, u zavisnosti od radijacione djelatnosti koju obavlja nosilac dozvole, odnosno poslova koje u oblasti zaštite od jonizujućeg zračenja obavlja pravno lice.

Programi osiguranja kvaliteta su uspostavljeni i u D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“(CETI). CETI je dobro opremljena i organizovana institucija koja obavlja većinu mjerenja radioktivnosti u Crnoj Gori, a sposobna je da kadrovski i organizaciono upravlja skladištem radioaktivnog otpada. CETI je ustanovio jednu od bolje opremljenih laboratorija u okruženju sa kompletnim kalibracionim standardima za sve mjerne tehnike, ima iskusno osoblje za radiološka mjerenja, dekontaminaciju, mjerenja u svrhu kontrole radne sredine u radioterapiji, nuklearnoj medicini, zaštiti od zračenja i ima uspostavljen sistem upravljanja kvalitetom sertifikovan u skladu sa ISO 9001:2000 i laboratoriju akreditovanu u skladu sa ISO/IEC 17025.

D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ učestvuje u međunarodnim međulaboratorijskim komparativnim istraživanjima i u implementaciji nacionalnih i regionalnih projekata podržanih od MAAE, a mnogi se odnose na upravljanje radioaktivnim otpadom.

Važno je istaći da je za svoj rad D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ izradio sve neophodne procedure, kako za potrebe dobijanja dozvole, tako i za potrebe upravljanja iskorišćenim zatvorenim radioaktivnim izvorima, uključujući radioaktivne gromobrane. Takođe, za kondicioniranje iskorišćenih zatvorenih radioaktivnih izvora D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ je izradio sve neophodne procedure.

Za sprovođenje zakona i podzakonskih akata iz ove oblasti Agencija za zaštitu životne sredine izradila je uputstva za podnosioce zahtjeva za dobijanje dozvola definisanih zakonom, koje se mogu naći na internet stranici Agencije.

Takođe, Strategija zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za period 2017-2021. godine s Akcionim planom za period 2017-2021. godine, za razliku od prethodne Strategije, posvećuje posebno poglavlje radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i sigurnosnoj i bezbjednosnoj kulturi.

U Strategiji je istaknuto da je u cilju adekvatne zaštite zdravlja profesionalno izloženih lica, lica odgovornih za zaštitu od jonizujućeg zračenja, zaposlenih lica u nadležnim državnim organima i organima uprave u oblasti zaštite od jonizujućih zračenja, kao i stanovništva, neophodno konstantno raditi na unapređivanju sigurnosne kulture.

Naime, sigurnosna kultura je skup osobina, stavova i načina ponašanja tokom rada sa izvorima jonizujućih zračenja, koji se uspostavljaju, kako na nivou institucije, tako i na nivou pojedinaca, kojima se doprinosi sigurnosti, kako onih koji su aktivni učesnici u obavljanju određenih aktivnosti sa izvorima jonizujućih zračenja unutar institucije, tako i ostalih koji na direktan ili indirektan način mogu biti ugroženi eventualnim akcidentima ili incidentima nastalim unutar institucije u kojoj se koriste izvori jonizujućih zračenja. Strategija naglašava važnost poštovanja fundamentalnih principa sigurnosne kulture (shodno standardu MAAE SF-1 "Osnovni sigurnosni principi"), a to su: pojedinačna i kolektivna posvećenost u oblasti radijacione i nuklearne sigurnosti; odgovornost za sve nivoe sigurnosti, kako kod pojedinca, tako i cijele institucije; konstantno podizanje nivoa svijesti o tome šta znači i čemu doprinosi sprovođenje sigurnosne kulture na svim nivoima.

Takođe, važno je naglasiti i to da se po prvi put Strategija zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom za period 2017-2021. godine s Akcionim planom za period 2017-2021. godina bavi i pojmom bezbjednosne kulture. Naime, naglašeno je da bezbjednosna kultura predstavlja uspostavljanje određenih osobina i stavova, kako na individualnom, tako i na institucionalnom nivou koji regulišu problematiku koja se tiče: zaštite od krađe ili nezakonitog prisvajanja nuklearnih ili radioaktivnih materijala, zlonamjerno djelovanje u nuklearnim ili radijacionim objektima i zlonamjerno djelovanje tokom prevoza nuklearnih ili radioaktivnih materijala. S obzorom da je odgovornost države po ovom pitanju je najveća, relevantne državne institucije treba da uspostavljaju regulatorno – pravni okvir, koji od svih institucija koje su korisnici izvora jonizujućih zračenja, koje vrše skladištenje radioaktivnih ili nuklearnih materijala ili se bave njihovim prevozom, zahtijeva da kroz proces izdavanja dozvola uspostave sve mjere koje osiguravaju bezbjednost istih.

Uzimajući u obzir COVID-19 pandemiju vremenski period realizacije aktivnosti iz Akcionog plana Strategije je produžen.

Svaki novi pronađeni radioaktivni izvor, za koji se ne zna vlasnik, **predstavlja uspješan korak u unapređenju zaštite zdravlja ljudi i zaštite životne sredine** od štetnog uticaja jonizujućih zračenja koja mogu da potiču od radioaktivnih izvora koji nisu pod regulatornom kontrolom, odnosno nadzorom. Shodno tome, svaka aktivnost u smislu pronalaska i adekvatnog upravljanja (skladištenja ili vraćanja vlasniku ukoliko se vlasnik naknadno pronađe) izvorom bez vlasnika predstavlja važnu kariku u sistemu zaštite od štetnog uticaja jonizujućih zračenja. S tim u vezi, Crna Gora ističe **dobru praksu koja se odnosi na pronađene radioaktivne izvore i materijale koji su bili van regulatorne kontrole**, odnosno bez vlasnika, koji su prikazani u tabeli 2.

Tabela 2: Podaci o otkrivenim nedozvoljenim pošiljkama radioaktivnog materijala

Br.	Radionuklid	Vrsta pronađenog izvora/materijala	Količina	Aktivnost (MBq)	Vlasnik/Špedicija	Datum pronalaska	Datum skladištenja
1.	Eu ^{152/154}	Radioaktivni gromobran	1 kom.	2620	Centar za reciklažu	26.04.2013	19.06.2014.
2.	Eu ^{152/154}	Radioaktivni gromobran	1 kom.	1078	Jugoprodukt	20.10.2010	20.06.2013.
3.	Ra ²²⁶	Instrument sa radijumskim	1 kom	/	Jugoprodukt	20.10.2010	15.08.2013.

		bojama					
4.	Ra ²²⁶	Instrument sa radijumskim bojama	29 kom	/	Otpadaš		24.10.2013.
5.	Ra ²²⁶	Instrument sa radijumskim bojama	33 kom	/	De An	2014	09.02.2015.
6.	Ra ²²⁶	Instrument sa radijumskim bojama	14 kom	/	De An	2014	09.02.2015.
7.	Ra ²²⁶	Instrument sa radijumskim bojama	13 kom	/	SS Alga	2019	19.06.2019.

Napomena: Pored navedenih podataka Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju dostavljaju se i podaci koji su označeni stepenom tajnosti, a koji se prijavljuju u okviru sprovođenja Zakona o potvrđivanju Sporazuma između Crne Gore i Međunarodne agencije za atomsku energiju o primjeni zaštitnih mjera u vezi sa Ugovorom o neproliferaciji nuklearnog oružja, Dodatnog protokola uz Sporazum između Crne Gore i Međunarodne agencije za atomsku energiju o primjeni zaštitnih mjera u vezi sa Ugovorom o neproliferaciji nuklearnog oružja i Protokola uz Sporazum između Crne Gore i Međunarodne agencije za atomsku energiju o primjeni zaštitnih mjera u vezi sa Ugovorom o neproliferaciji nuklearnog oružja („Službeni list CG – Međunarodni ugovori”, broj 16/10 od 28.12. 2010.).

U slučaju otkrivanja izvora bez vlasnika (*orphan source*), članom 37 Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti ("Sl. list Crne Gore", br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16) utvrđeno je da će se troškovi njihovog skladištenja obezbijediti iz budžeta Crne Gore. Shodno važećim propisima Uprava za inspeksijske poslove preko ekološke inspekcije sprovodi inspeksijski nadzor, odnosno vrši kontrolu nad izvorom do njegovog bezbjednog skladištenja, pronalazi vlasnika, ako je moguće, i preduzima prema njemu propisane zakonske mjere. Dakle, u slučaju pronalaska izvora bez vlasnika, ako inspektor ne može utvrditi vlasništvo podnosi prekršajnu ili krivičnu prijavu protiv NN lica i nalaže mjeru skladištenja izvora u skladište radioaktivnog otpada.

Ako se vlasnik utvrdi naknadno, država će tražiti nadoknadu troškova skladištenja od vlasnika, a inspekcija će primijeniti kaznene mjere. Ukoliko se vlasnik odmah utvrdi, onda inspektor nalaže mjere ili prekršajne ili krivične i izdaje nalog da se izgubljeni izvor stavi na bezbjedno mjesto kod vlasnika ili u skladište radioaktivnog otpada, ako se više izvor ne namjerava koristiti. U većini slučajeva je nemoguće pronaći vlasnika izgubljenog izvora.

Važno je istaći da Crna Gora ne proizvodi radioaktivne izvore, pa je samim tim, nakon vraćanja izvora proizvođaču isti u nadležnosti druge države i upravljanje njime reguliše pravni okvir te države.

Dakle, u Crnoj Gori postoji u praksi dobra organizovanost kada se otkrije izvor bez vlasnika, međutim, potrebno je u tom dijelu unaprijediti sistem i formalizovati ga uspostavljanjem zvaničnog Tima za otkrivanje izvora bez vlasnika. Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma će u saradnji sa relevantnim institucijama oformiti Tim za otkrivanje izvora bez vlasnika, koji će biti u obavezi da izradi Plan rada. Nakon toga u otkrivanju izvora bez vlasnika potrebno je da se izradi formalna procedura uključivanja pojedinih državnih organa i institucija, kao što su na primjer: Uprava policije, Uprava carina, Uprava za inspeksijske poslove, Forenzički centar Crne Gore, Agencija za zaštitu životne sredine, ITDB kontakt osoba, Agencija za nacionalnu bezbjednost, Ministarstvo ekologije, Tužilaštvo i dr.

Po pitanju **upravljanja iskorišćenim zatvorenim radioaktivnim izvorima**, Crna Gora je u prethodnom periodu 2012-2020. ostvarila veliki napredak koji se odnosi na upravljanje iskorišćenim zatvorenim radioaktivnim izvorima. Naime, na prostoru Crne Gore 60. i 70-ih godina prošlog vijeka ugrađivani su radioaktivni gromobrani kao zaštita od udara groma većeg opsega. Isti su bili instalirani na stambenim objektima, školama, vrtićima, zdravstvenim ustanovama, farmama i fabrikama. Ti radioaktivni gromobrani (RAG) štite veće područje samo ako je u njima radioaktivni izvor određene snage. Zbog toga se radioaktivni izvori moraju redovno zamijenjivati novim kako bi se održala njihova efikasnost u smislu zaštite od udara groma. Ovi gromobrani nijesu predstavljali više odgovarajuću zaštitu od udara groma, jer se prostor zaštite koji su štitali smanjio zbog njihove smanjene aktivnosti. Danas se oni u svijetu, kao i kod nas, više ne postavljaju, a u nekim zemljama im je upotreba zabranjena, kao što je i u Crnoj Gori članom 19 Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti. Iako premale snage da ostvare svoju funkciju, radioaktivni gromobrani predstavljaju radiološki rizik za okolinu, zbog čega treba da se uklone odnosno zamijene drugim tehnologijama (elektronski gromobrani i sl). Iako dok su instalirani, radioaktivni gromobrani ne predstavljaju nikakvu opasnost za ljude koji žive u zgradama, međutim, uvijek postoji mogućnost da ili greškom, vremenskim nepogodama ili namjernim skidanjem izvori zračenja mogu doći u dodir sa stanovništvom i životnom sredinom. Zbog toga je odlučeno da se radioaktivni gromobrani u Crnoj Gori uklone i spreme u za te svrhe izgrađeno skladište radioaktivnog otpada.

Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma i Agencija za zaštitu životne sredine su tokom 2009. kandidovali projekat koji je odobrila Evropska komisija u okviru IPA 2009 Programa nuklearne sigurnosti i zaštite od zračenja „**Upravljanje zatvorenim radioaktivnim izvorima uključujući radioaktivne gromobrane i jačanje efektivnosti regulatorne infrastrukture u oblasti zaštite od zračenja u Crnoj Gori, Makedoniji i na Kosovu** (po UNSCR 1244/1999)“, ukupne vrijednosti 1.350.000 eura. Cilj projekta je bio smanjenje radioloških rizika koji potiču od nebezbednog i nesigurnog upravljanja zatvorenim izvorima zračenja i radioaktivnim gromobranima u Crnoj Gori, Republici Makedoniji i na Kosovu (po UNSCR 1244/1999). Implementacija projekta je počela 2011. a završena je 2014. Projekat je imao četiri faze implementacije. Prve dvije faze projekta, za koji je implementaciona agencija bio ENCO iz Austrije, u ime konzorcijuma sastavljen još od predstavnika Uprave za nuklearnu sigurnost Slovenije, Zavoda za zaštitu na radu iz Ljubljane i Državnog zavoda za radiološku i nuklearnu sigurnost Hrvatske, uspješno su realizovane i odnosile su se na stvaranje preduslova za implementaciju posljednje faze projekta (donošenje propisa, spremnost institucija da sprovedu sve odredbe propisa i uspostave licencirano skladište radioaktivnog otpada).

Projekat je obuhvatio uklanjanje radioaktivnih gromobrana sa teritorije 17 opština Crne Gore i Glavnog grada Podgorice (Bar, Berane, Bijelo Polje, Budva, Danilovgrad, Herceg Novi, Kotor, Kolašin, Mojkovac, Nikšić, Plav, Pljevlja, Plužine, Rožaje, Tivat, Ulcinj i Žabljak), jačanje efektivnosti upravljanja zatvorenim radioaktivnim izvorima za sve nadležne institucije i preduzetnike/pravna lica, kao i podizanje svijesti u oblasti zaštite od zračenja u Crnoj Gori. Shodno odluci Evropske komisije, posljednje dvije faze projekta implementirao je D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ tokom 2013. Nakon potpisivanja Ugovora između CETI i Evropske komisije, nabavljena je oprema i stvoreni su svi neophodni uslovi za realizaciju III i IV faze projekta. Te faze projekta odnosile su se na nabavku potrebne opreme i uklanjanje, demontažu i skladištenje radioaktivnih gromobrana u skladište radioaktivnog otpada, kao i prikupljanje, transport i skladištenje iskorišćenih zatvorenih radioaktivnih izvora iz privremenih spremišta na teritoriji Crne Gore u skladište radioaktivnog otpada.

Saglasno Ugovoru koji je potpisan sa Evropskom komisijom dana 29.3.2013, D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ je bio u obavezi da počev od 1.8.2013. skine, transportuje i uskladišti radioaktivne gromobrane u skladište radioaktivnog otpada kao i da prikupi, transportuje i uskladišti sve iskorišćene zatvorene radioaktivne izvore iz privremenih spremišta sa teritorije Crne Gore. Vrijednost potpisanog Ugovora je 454.000 EUR i rok za realizaciju projekta je 12 mjeseci. Projekat je završen u aprilu 2014. godine slanjem posljednjeg Izvještaja Evropskoj komisiji.

Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma i Agencija za zaštitu životne sredine bili su glavni supervizori zakonske usklađenosti svih aktivnosti tokom pripreme Ugovora i tu ulogu imali su tokom realizacije Projekta. Agencija, kao i Uprava za inspeksijske poslove -Ekološka inspekcija, vršila je kontrolu i nadzor sa ciljem da svi relevantni bezbjedonosni propisi koji se odnose na: skidanje, transport i skladištenje radioaktivnih izvora budu potpuno ispunjeni. U proces praćenja same realizacije bilo je uključeno i Ministarstvo unutrašnjih poslova (Direktorat za zaštitu i spašavanje), koji je zajedno sa pomenutim institucijama i Evropskom komisijom, vršio monitoring nad sprovođenjem ovog važnog i zahtjevnog projekta, shodno nadležnostima Direktorata koje se odnose na vršenje nadzora nad sprovođenjem: Zakona o zaštiti i spašavanju, Zakona o prevozu opasnih materija i Nacionalnog plana za djelovanje u slučaju radijacionog udesa.

U okviru ovog projekta **ukupno je prikupljeno 8.470 iskorišćenih zatvorenih radioaktivnih izvora i materijala, uključujući radioaktivne gromobrane, kompase i javljače požara sa radioaktivnim izotopom**, koji su sigurno i bezbjedno uskladišteni u skladištu radioaktivnog otpada. Od izuzetne važnosti je da se naglasi da su sve aktivnosti koje su izvršene prilikom realizacije Projekta urađene na bezbjedan i siguran način i u skladu sa: Programom osiguranja kvaliteta (QAP), Sigurnosnim Izvještajem, Standardnim Operativnim Postupcima i ALARA principom. Svi izvori zračenja su skinuti/preuzeti uz pismenu saglasnost njihovih vlasnika, odnosno imalaca izvora. Na slikama 1. i 2. prikazano je uklanjanje radioaktivnih gromobrana sa hotela u Petrovcu i Bečićima (opština Budva).

Važno je istaći da je nakon skidanja radioaktivnih gomobrana paralelno rađena instalacija elektronskih gromobrana.

Slika 1: Uklanjanje radioaktivnog gromobrana sa hotela Castellastva u Petrovcu

Slika 2: Uklanjanje radioaktivnog gromobrana sa hotela Mediteran u Bečićima

Sigurno i bezbjedno upravljanje radioaktivnim izvorima zračenja je osnovna aktivnost kojom se postiže očuvanje i zaštita života i zdravlja sadašnjih i budućih generacija i zaštita životne i radne sredine. Važno je istaći da je Crna Gora sopstvenim kapacitetima implementirala najzahtjevniju fazu projekta-skidanje, prevoz (transport) i skladištenje radioaktivnih gromobrana i iskorišćenih zatvorenih radioaktivnih izvora.

Crna Gora je uz podršku MAAE nastavila aktivnosti na upravljanju radioaktivnim izvorima, odnosno njihovom kondicioniranju. U okviru interregionalnog projekta INT9176 „Jačanje kontrole iskorišćenih zatvorenih radioaktivnih izvora na Mediteranu“ ukupno je **kondicionirano 1367 različitih zatvorenih izvora**, od čega: 71 radioaktivni gromobran, 27 iskorišćenih radioaktivnih izvora iz industrije i 1.269 kalibracionih izvora. Pored toga, ono što je veoma važno jeste da su zaposleni u D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“-CETI, čije su radne aktivnosti vezane za skladište radioaktivnog otpada, sticali neophodna znanja i iskustva, kada je u pitanju proces kondicioniranja iskorišćenih zatvorenih radioaktivnih izvora.

Na slikama 3, 4, 5. i 6. prikazana je Foto priča preuzeta sa zvanične naslovne stranice Međunarodne agencije za atomsku energiju.

Slika 3.

Slika 4.

Slika 5.

Slika 6.

U skladištu radioaktivnog otpada neophodno je dodatno izvršiti kondicioniranje dva preostala zatvorena radioaktivna izvora cezijuma ^{137}Cs kroz saradnju sa Međunarodnom agencijom za atomsku energiju.

Crna Gora se kontinuirano bavi upravljanjem iskorišćenim radioaktivnim izvorima, javljačima požara koji u sebi sadrže radioaktivni izotop, radioaktivnim otpadom, kao i izvorima bez vlasnika. Tako je **u periodu od 1.10.2017. do 31.07.2020.** D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ **prikupio, sigurno i bezbjedno uskladištio 344 javljača požara, 13 izvora bez vlasnika i 7 iskorišćenih radioaktivnih izvora preuzetih iz različitih praksi, kako je prikazano u Tabeli br 3.**

Tabela 3: Prikupljeni i uskladišteni izvori za period od 1.10.2017. do 31.07.2020.

Br.	Vrsta radioaktivnog otpada/iskorišćenog radioaktivnog izvora	Radionuklid	Broj komada izvora zračenja	Jedinična aktivnost (GBq)	Ukupna aktivnost (GBq)
1.	Radioaktivni detektori dima	Am ²⁴¹	344	0,003	0.9
2.	Izvori koji se koriste u nauci i istraživanjima	Ni ⁶³	4	0.55	1.1
		Kr ⁸⁵	2	0.46 i 0,9	1,36
3.	Izvori koji se koriste u medicini	Sr ⁹⁰	1	0,21	0,21
4.	Kontrola otpadnog metala/izvori bez vlasnika	Ra ²²⁶	13	-	-

Što se tiče daljeg upravljanja iskorišćenim zatvorenim radioaktivnim izvorima i radioaktivnim materijalima/otpadom, potrebno je da Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma u saradnji sa relevantnim institucijama izradi Analizu o daljem upravljanju iskorišćenim zatvorenim radioaktivnim izvorima i radioaktivnim otpadom, prije donošenja novog strateškog okvira.

4.5 Član 15 Zaštita od zračenja

„Svaka ugovorna strana će preduzeti potrebne mjere kako bi u svim djelovima radnog postupka izlaganje radnika i stanovništva zračenju koje uzrokuje nuklearno postrojenje održavala na najnižem mogućem nivou, kao i to da se nijedna osoba ne izlaže dozama zračenja većim od graničnih propisanih doza utvrđenih u domaćem pravu.“

Primarna odgovornost za obavljanje radijacione djelatnosti uključujući i upravljanje radioaktivnim otpadom ostaje na nosiocu dozvole za obavljanje radijacione djelatnosti i nosiocu dozvole za upravljanje skladištem za radioaktivnog otpada, u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti ("Sl. list Crne Gore", br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16).

Članom 4 Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti ("Sl. list Crne Gore", br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16) uređeni su osnovni principi, koji se primjenjuju u obavljanju radijacione djelatnosti. Osnovnim principom **opravdanost primjene** uređuje se da svaka radijaciona djelatnost treba da bude planirana i sprovedena tako da korišćenje izvora jonizujućeg zračenja daje veću korist od ukupne štete. Principom **optimizacije zaštite od jonizujućeg zračenja uređeno je da** svaka radijaciona djelatnost mora biti izvedena tako da izloženost jonizujućem zračenju bude onoliko niska koliko je to objektivno moguće postići, s obzirom na ekonomske i društvene faktore, dok je principom, koji se odnosi na **ograničavanje individualnog izlaganja, uređeno da se** radijaciona djelatnost mora planirati tako da izlaganja pojedinaca budu uvijek ispod propisanih granica. U okviru člana 8 Zakona definisane su mjere zaštite od jonizujućeg zračenja radi zaštite života i zdravlja ljudi i zaštite životne sredine od štetnog dejstva jonizujućeg zračenja, dok su članovima 11 i 12 istog Zakona uređena mjerenja radi procjena izlaganja jonizujućim zračenjima i granice izlaganja, kako za

profesionalno izložena lica, lica na školovanju i naučno istraživačkom radu, tako i za stanovništvo.

Ograničenja u smislu izlaganja profesionalno izloženih lica i stanovništva su detaljnije dati u nekoliko podzakonskih akata od kojih su najznačajniji: *Pravilnik o granicama izlaganja jonizujućim zračenjima* ("Sl. list SRJ", br. 32/98) i *Pravilnik o granicama radioaktivne kontaminacije životne sredine i o načinu sprovođenja dekontaminacije* ("Sl. list SRJ", br. 9/99). Ovi pravilnici su usaglašeni sa ICRP 60 preporukom Međunarodne komisije za zaštitu od jonizujućih zračenja.

Nosioci dozvola za obavljanje radijacione djelatnosti, koji posjeduju radioaktivne izvore ili radioaktivni otpad u spremištu, ove aktivnosti obavljaju na osnovu izdate dozvole i u obavezi su da poštuju odredbe *Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti* ("Sl. list Crne Gore", br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16), podzakonska akta i nalaze redovnih inspekcijskih kontrola (nadzora). Ovo uključuje čuvanje izvora u sigurnim i bezbjednim uslovima, čime se osigurava da su doze za radnike i stanovništvo ispod propisanih granica (što je u skladu sa preporukama Međunarodne komisije za zaštitu od jonizujućeg zračenja - ICRP i direktivama EU).

Shodno članu 9 Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti („Sl. list Crne Gore”, broj 56/09, 58/09, 40/11, 55/16), Agencija za zaštitu životne sredine priprema godišnji Predlog programa sistematskog ispitivanja radioaktivnosti u životnoj sredini, koji na predlog Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, usvaja Vlada Crne Gore. Program sistematskog ispitivanja radioaktivnosti u životnoj sredini, koji se sprovodi od 1999. godine, vrši se radi utvrđivanja prisustva radionuklida u životnoj sredini i procjene nivoa izlaganja stanovništva jonizujućem zračenju i to u normalnim uslovima, i u slučaju sumnje na radijacioni udes i u toku radijacionog udesa. Usljed posljedica COVID-19 pandemije i finansijskih ograničenja, isti nije sproveden za 2021. godinu.

Program se vrši u skladu sa Zakonom o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti ("Sl. list Crne Gore", br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16), Odlukom o sistematskom ispitivanju sadržaja radionuklida u životnoj sredini ("Sl. list SRJ", br. 45/97), Pravilnikom o granicama radioaktivne kontaminacije životne sredine i načinu sprovođenja dekontaminacije ("Sl. list SRJ", br. 9/99), Pravilnikom o granicama izlaganja jonizujućem zračenju („Sl. list SRJ", br. 32/98), Pravilnikom o uslovima koje moraju ispunjavati pravna lica za vršenje sistematskog ispitivanja sadržaja radionuklida u životnoj sredini („Sl. list SRJ", br. 32/98) i Pravilnikom o interventnim i izvedenim interventnim nivoima i merama za zaštitu stanovništva, domaćih životinja i poljoprivrede (veterinarstvo, biljna proizvodnja i vodoprivreda) u vanrednom događaju ("Sl. list SRJ", br. 18/92 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja). Sistematsko ispitivanje radionuklida vrši se u: vazduhu, zemljištu, rijekama, jezerima i moru, čvrstim i tečnim padavinama, građevinskom materijalu, vodi za piće, životnim namirnicama i stočnoj hrani, predmetima opšte upotrebe. Osim toga mjeri se i jačina apsorbirane doze gama (γ) zračenja u vazduhu i vrši se ispitivanje nivoa izlaganja radonu u boravišnim prostorijama. Metode mjerenja specifičnih aktivnosti radionuklida u uzorcima iz životne sredine su : gama (γ) spektrometrija, mjerenje ukupno alfa (α) i beta (β) gasnim proporcionalnim brojačem i mjerenje Sr-90 radiohemijom separacijom tečnim scintilacionim brojačem koji su u skladu sa važećim metodama i preporukama MAAE. Programom sistematskog ispitivanja radioaktivnosti u životnoj sredini utvrđuju se mjesta, vremenski intervali, vrste i načini sistematskog ispitivanja radioaktivnosti u

životnoj sredini. Kako je u slučaju sumnje na radijacioni udes i u toku radijacionog udesa nemoguće isplanirati mjesta, vremenske intervale, vrste i načine sistematskog ispitivanja radioaktivnosti u životnoj sredini, to se u ovom slučaju samo planiraju određena finansijska sredstva za vanredni monitoring radioaktivnosti.

Troškovi sprovođenja monitoringa radioaktivnosti (redovnog i vanrednog) i procjene nivoa izlaganja stanovništva jonizujućem zračenju obezbjeđuju se iz budžeta Crne Gore. Pravno lice, koje Agencija za zaštitu životne sredine odabere putem javno raspisanog tendera u skladu sa Zakonom o javnim nabavkama ("Sl. list Crne Gore", br. 42/11, 57/14, 28/15, 42/17) realizuje Program sistematskog ispitivanja radioaktivnosti u životnoj sredini i dužno je da dostavi Agenciji do 1. marta tekuće godine za prethodnu godinu Izvještaj o monitoringu radioaktivnosti u životnoj sredini. U slučaju radijacionog udesa pravno lice je dužno da odmah obavijesti Agenciju. Nakon toga Agencija za zaštitu životne sredine priprema objedinjenu Informaciju o stanju životne sredine sa Predlogom mjera za smanjenje negativnog uticaja na životnu sredinu sa Akcionim planom, koja uključuje i ostale segmente životne sredine, koju na predlog Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, usvaja Vlada Crne Gore. Na osnovu Zaključka Vlade Crne Gore Ministarstvo i Agencija informišu Vladu o realizovanim aktivnostima iz pomenutog plana.

U periodu 8-9. jun realizovana je TAIEX regionalna radionica „Monitoring radioaktivnosti životne sredine uzorkovanjem i laboratorijskim analizama: trenutno stanje i potrebe“ koju su organizovali Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma i Evropska komisija. Na radionici su učešće uzele države Zapadnog Balkana. Cilj regionalne radionice je bio: **analiza stanja** u obavljanju monitoringa radioaktivnosti životne sredine; **prepoznavanje potreba** za daljim jačanjem administrativnih i tehničkih kapaciteta za sprovođenje monitoringa u državama Zapadnog Balkana u skladu sa obavezama iz pravne tekovine Evropske unije; **jačanje regionalne saradnje** i umrežavanja u oblasti radijacione i nuklearne sigurnosti, kao i **razmjena iskustava**.

4.6 Član 16 Pripremljenost za hitne slučajeve

„ 1. Svaka ugovorna strana će osigurati postojanje planova za djelovanje u hitnim slučajevima koji se rutinski ispituju za nuklearna postrojenja i koji pokrivaju aktivnosti koje u hitnom slučaju treba preduzeti. Za bilo koje novo nuklearno postrojenje takvi se planovi moraju unaprijed pripremiti i provjeriti prije no što se počne sa radom iznad niskih energetske nivoa koje je odobrilo regulatorno tijelo.

2. Svaka ugovorna strana će preduzeti potrebne mjere da stanovništvo i nadležna državna tijela u bližoj okolini nuklearnog postrojenja, ako su pod mogućim uticajem radiološke opasnosti, dobiju odgovarajuće informacije za djelovanje u hitnom slučaju.

3. Ugovorne strane koje nemaju nuklearno postrojenje na sopstvenoj teritoriji, a pod mogućim su uticajem radiološke opasnosti zbog nuklearnog postrojenja u susjednoj državi, preduzeće potrebne mjere za pripremanje i provjeru planova djelovanja na svom području u hitnom slučaju.“

4.6.1 Član 16 (1) Planovi i programi za djelovanje u hitnim slučajevima

Pored Strategije za smanjenje rizika od katastrofa sa dinamičkim planom aktivnosti za sprovođenje Strategije za period 2018-2023.godine, koju je Vlada Crne Gore donijela na sjednici održanoj 21.12.2017.godine i Zakona o zaštiti i spašavanju ("Sl. list Crne Gore", br. 13/07, 05/08, 86/09 i 32/11, 54/16), donijeti su i:

- Pravilnik o sadržaju i metodologiji izrade, načinu usaglašavanja, ažuriranja i čuvanja elaborata o procjeni rizika na osnovu kojih se izrađuju planovi zaštite i spašavanja ("Sl. list Crne Gore", br. 31/17) i
- Pravilnik o bližem sadržaju i metodologiji izrade, načinu usaglašavanja, ažuriranja i čuvanja planova zaštite i spašavanja ("Sl. list Crne Gore", br. 34/17).

Strategiju za smanjenje rizika od katastrofa sa dinamičkim planom aktivnosti za sprovođenje Strategije za period 2018-2023. godine izradila je multisektorska radna grupa koju su činili predstavnici relevantnih institucija. Strategija ima za cilj smanjenje i sprečavanje događanja novih rizika, jačanje kapaciteta društva i državnih institucija u odgovoru na različite vrste prirodnih i tehničko tehnoloških hazarda. Glavni ciljevi ove Strategije su: podizanje svijesti građana i podsticanje institucija na sprovođenju aktivnosti u oblasti smanjenja rizika od katastrofa; jačanje kapaciteta za upravljanje rizicima od prirodnih i drugih katastrofa; integrisanje smanjenja rizika od katastrofa u politikama, programima i planovima i stvaranje bezbjednih i otpornih zajednica na katastrofe. U Strategiji su posebno obrađene nuklearne i radijacione nesreće.

Pored Zakona o zaštiti i spašavanju ("Sl. list CG", br. 13/07, 05/08, 86/09 i 32/11, 54/16), koji predstavlja opšti pravni okvir za postupanje u slučaju nastanka elementarne nepogode, tehničko-tehnološke nesreće i druge nesreće, postoje i drugi zakoni kojima oblast zaštite i spašavanja nije primarna nadležnost, ali na posredan način su uredili određena pitanja koja su značajna za ovu oblast. To se posebno odnosi na: Zakon o životnoj sredini, Zakon o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti, Zakon o vodama, Zakon o hidrometeorološkim poslovima, Zakon o šumama, Zakon o spoljnoj trgovini naoružanjem i vojnom opremom, Zakon o planiranju prostora i izgradnji objekata, Zakon o zaštiti i zdravlju na radu, Zakon o Crvenom krstu Crne Gore i itd.

Za sistem zaštite i spašavanja bitna je i primjena Nacionalne strategije održivog razvoja do 2030. godine (NSOR) koja predstavlja dugoročnu razvojnu strategiju Crne Gore kojom se definišu rješenja za održivo upravljanje sa četiri grupe nacionalnih resursa: ljudskim, društvenim, prirodnim i ekonomskim, kao prioritet ukupnog održivog razvoja crnogorskog društva. Objektivno i integralno sagledavajući održivost nacionalnog razvoja, Crna Gora je među prvim državama u svijetu koja je u potpunosti prihvatila i u nacionalni sistem integrisala zahtjeve Ujedinjenih nacija (UN)-a utvrđene Agendom UN-a za održivi razvoj do 2030 godine.

Na osnovu Zakona o zaštiti i spašavanju planovi za zaštitu i spašavanje **izrađuju se na tri nivoa: nacionalnom, opštinskom i preduzetnom**. Opštinski i preduzetni planovi su usaglašeni sa Nacionalnim planom za djelovanje u slučaju radijacionog udesa.

Nosioci dozvola za obavljanje radijacione djelatnosti i dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada dužni su, u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti i spašavanju i

Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti imati odgovarajuće planove za djelovanje u slučaju vanredne situacije. Saglasnost na planove izdaje Direktorat za zaštitu i spašavanje Ministarstva unutrašnjih poslova, koji se prilaže Agenciji za zaštitu životne sredine radi izdavanja dozvole za obavljanje radijacione djelatnosti.

Operativno koordiniranje odgovora na radijacioni i nuklearni akcident vrši se pozivanjem **Operativnog štaba za zaštitu i spašavanje** u čijem sastavu su predstavnici resornih ministarstava, državnih organa i organa državne uprave koje imenuje Vlada.

Teritorijom opštine u slučaju vanrednih događaja izazvanih prekomjernim zračenjem rukovodi **Opštinski tim za zaštitu i spašavanje** kojeg čine predsjednik opštine koji je rukovodilac tima; komandir službe zaštite koji je zamjenik rukovodioca tima i članovi: predstavnik organizacione jedinice Ministarstva nadležne za poslove zaštite i spašavanja, starješine organa lokalne uprave, odgovorna lica u privrednim društvima i drugim subjektima čija je djelatnost u vezi sa zaštitom i spašavanjem od radijacionih i nuklearnih rizika, kao i predstavnik Crvenog krsta. U radu Opštinskog tima, po pozivu, mogu učestvovati starješine i predstavnici drugih organa opštine, predstavnici drugih organizacija i institucija, kao i eksperti iz oblasti zaštite i spašavanja.

Nosioci dozvola za obavljanje radijacione djelatnosti i dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada moraju, u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti i spašavanju i Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti, imati odgovarajuće planove za djelovanje u slučaju vanredne situacije. Saglasnost na planove izdaje Ministarstvo unutrašnjih poslova (Direktorat za zaštitu i spašavanje), koja se prilaže Agenciji za zaštitu životne sredine radi izdavanja dozvole za obavljanje radijacione djelatnosti.

Nacionalni plan za djelovanje u slučaju radijacionog udesa pruža dobar uvid pripremljenosti i odgovora za sve aspekte izazvane vanrednim situacijama usljed prekomjernog zračenja. Ovaj plan zajedno sa ostalim planovima za zaštitu i spašavanje, ažurira se najnovijim događajima i saznanjima. Nacionalni plan za djelovanje u slučaju radijacionog udesa ima za cilj sagledavanje postojećih i budućih radijacionih i nuklearnih rizika, uspostavljanje koncepta organizovanog djelovanja državnih i drugih institucija u slučaju radijacionog i nuklearnog udesa, spriječavanje udesa preventivnim djelovanjem, ublažavanje posljedica, kao i razvoj pripremljenosti odgovarajućih državnih kapaciteta i cijele društvene zajednice u slučajevima njihovog događanja u neposrednijoj i daljoj budućnosti.

U Strategiji za smanjenje rizika od katastrofa sa Dinamičkim planom aktivnosti za period 2018-2023, u poglavlju 3.2 „Nuklearne i radijacione nesreće“, navedeno je da je Crna Gora okružena nuklearnim elektranama iz Slovenije, Mađarske, Bugarske, Slovačke i dr. i da može biti ugrožena transnacionalnim ispuštanjem. U krugu radijusa 600 km oko teritorije Crne Gore nalaze se tri nuklearne elektrane: Krško u Sloveniji (jedan reaktor sa 696 MW električne snage), Pakš u Mađarskoj (4 reaktora, svaki po 475 MW električne snage) i Kozloduj u Bugarskoj (2 reaktora svaki po 1000 MW električne snage). Pored navedenih, još je nekoliko nuklearnih elektrana na udaljenosti do 1.000 km od teritorije naše države, tako da Crna Gora može biti pogođena prekograničnom nuklearnom nesrećom. Međutim, sa stanovišta planiranja odgovora na akcident posebno su značajne nuklearne elektrane koje se nalaze na udaljenosti manjim od 300 km. Teritorija koja se nalazi u krugu poluprečnika 300 km od nuklearnih elektrana predstavlja zonu primjene zaštitnih mjera u poljoprivredi i ograničavanje korišćenja roba i namirnica. U Nacionalnom planu za djelovanje u slučaju radijacionog udesa u koji je implementiran

MAAE prethodni standard GSR Dio 2 „Pripremljenost i odgovor u slučaju radiološkog ili nuklearnog hazarda“ obuhvaćene su III, IV i V kategorija prijetnje.

Nacionalni plan se odnosi na evidentne kao i potencijalno moguće radijacione rizike, i njime su obuhvaćene sljedeće kategorije prijetnji:

- **Prijetnje III kategorije** su događaji unutar postrojenja (tj. situacija u samom postrojenju zahtijeva hitnu preventivnu akciju u samom postrojenju, i takav događaj ne može prouzrokovati značajnije negativne efekte van postrojenja, Riječ je o postrojenjima kod kojih u slučaju gubitka zaštite spoljašnja doza nije veća od 100 mGy/h na udaljenosti od 1m);
- **Prijetnje IV kategorije** (spoljašnja doza je preko 100 mGy/h na udaljenosti od 1m od postrojenja. Ovi događaji koji mogu zahtijevati sprovođenje zaštitnih mjera i aktivnosti na nepredvidljivoj lokaciji, posebno pri prevozu i premještanju opasnih izvora, kao što su: radiografski izvori, sateliti sa opasnim izvorima, postrojenja za preradu otpadnog željeza, izvori koji se koriste u mjerno-procesnoj tehnici...);
- **Prijetnje V kategorije** (široko rasprostranjena kontaminacija koja potiče iz postrojenja kategorije I ili II, iz inostranstva).

Nacionalni plan, takođe, sadrži odredbe koje daju mogućnost za ekspertsku pomoć ugroženim institucijama-organizacijama. Događaji od posebnog interesa, koje opisuje Nacionalni plan su, takođe svi oni događaji koji se odnose na plovila na nuklearni pogon ili na detonacije uređaja za širenje radioaktivnosti – prljave bombe (RDD).

Što se tiče kategorije V u Nacionalnom planu opisan je slučaj široko rasprostranjene kontaminacije iz postrojenja kategorije I i II iz inostranstva. U ovom slučaju depozicija radionuklida može dovesti do prekoračenja doza i primjenu zaštitnih akcija (generički intereventni nivoi GIL) i ingestiju (generečki akcioni nivoi GAL) i to na velikim udaljenostima od postrojenja kategorije I i II. Glavni fokus je na kontroli hrane, namirnica i ostalih proizvoda i sprovođenju vanrednog monitoringa životne sredine. U slučaju kontaminacije širih razmjera stanovništvo će dobiti informacije o činjeničnom stanju i mjerama koje treba preduzeti, od strane medija (TV, radio, novine shodno Direktivi 59/2013 (ranije 89/618/Euratom)). Saopštenja će pripremati Operativni štab – Direktorata za zaštitu i spašavanje Ministarstva unutrašnjih poslova u koordinaciji sa Agencijom za zaštitu životne sredine i Ministarstvom ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, na osnovu prikupljenih podataka od timova koji sprovode monitoring radioaktivnosti.

Takođe, u Nacionalnom planu za djelovanje u slučaju radijacionog udesa opisan je i slučaj uvoza kontaminirane hrane ili materijala. Kontaminirana hrana može dovesti do prekoračenja generičkih akcionih nivoa GAL za ograničenje u upotrebi hrane. Nekonrolisano ili nepoznato korišćenje kontamiranog željeza (čelika) i drugih proizvoda može dovesti do doza koje prekoračuju profesionalne limite. Akcidentalno uključene napuštene izvora u metalni otpad može dovesti do značajnih nepovoljnih reakcija javnosti i posljedica po privredu. U koordinaciji sa relevantnim institucijama (Uprava carina, Uprava policije, Ministarstvo poljoprivrede, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje i dr.) stanovništvo će dobiti informacije o eventualnoj restrikciji hrane i ostalih namirnica i proizvoda i o mjerama koje treba preduzeti.

U toku je intenzivna izrada novog Nacionalnog plana zaštite i spašavanja od radijacionih i nuklearnih nesreća, čiju izradu koordinira Ministarstvo unutrašnjih poslova, Direktorat za zaštitu i spašavanje u koji će se transponovati GSR Dio 7 „Pripremljenost i odgovor u slučaju radiološkog ili nuklearnog hazarda“.

Važno je istaći da je u Crnoj Gori uspostavljen **Operativno-komunikacioni centar 112** (broj za hitne intervencije), čiji službenici koriste propisane standardne operativne procedure (SOP).

Kao što je već naglašeno u prethodnim izvještajima o implementaciji obaveza koje proističu iz Konvencije o nuklearnoj sigurnosti odredbom člana 35 Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti ("Sl. list Crne Gore", br. 56/09, 58/09, 40/11, 55/16) utvrđuje se obaveza uspostavljanja sistema rane najave radi ranog otkrivanja radijacionog udesa koji može proizvesti vanredno stanje, koji ugrožava ili može ugroziti teritoriju Crne Gore.

U Crnoj Gori je instalirana mreža od šest GDR stanica na teritoriji opština: **Pljevlja, Nikšić, Berane, Herceg Novi, Bar i na teritoriji Glavnog grada Podgorica**, za koje je Agencija za zaštitu životne sredine prethodno odobrila odgovarajuće lokacije, u saradnji sa predstavnicima opština, Glavnim gradom Podgorica i Zavodom za hidrometeorologiju i seizmologiju. Međutim, potrebno je dodatno izvršiti konfiguraciju mreže stanica da bi se podaci zvanično poslali Evropskoj platforma za razmjenu radioloških podataka (EURDEP).

Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma i Agencija za zaštitu životne sredine su pokrenuli novi projekat koji je odobrila Evropska komisija u okviru kojeg će biti Crnoj Gori isporučene tri (3) dodatne stanice, kako bi pogustili mrežu. Takođe, biće dostavljena i dodatna oprema za on-line monitoring radioaktivnosti, za Ministarstvo, Agenciju i Centar za ekotoksikološka ispitivanja (CETI) i biće sprovedene potrebne obuke službenika. U toku je postupak nabavke opreme od strane Evropske komisije, nakon što je sproveden tenderski postupak. Agencija je u međuvremenu **odredila tri nove lokacije** (Žabljak, Kolašin i Cetinje) i izvršila sve pripremne građevinske radove za postavljanje novih stanica i opreme.

Ministarstvo unutrašnjih poslova, Direktorat za zaštitu i spašavanje, je 11. član ARGOS Konzorcijuma od 2008. godine. **Međutim, Crna Gora je donijela odluku da sistem ARGOS zamijeni sistemom JRODOS**, i u tu svrhu će koristiti, zajedno sa ostalim zemljama zapadnog Balkana, benefite projekta Evropske komisije: „Jačanje kapaciteta zemalja zapadnog Balkana za pripremu i odgovor u slučaju radioloških i nuklearnih vanrednih situacija, tehnička pomoć za donosiocima odluka“ („Strengthening the Capacity of the Western Balkans for Radiological and Nuclear Emergency Preparedness and Response: Technical Support for Decision Making“). Osim Crne Gore, korisnici ovog projekta biće, i: Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo (po UNSCR 1244/1999), Sjeverna Makedonija i Srbija.

Crna Gora je u martu 2021. godine osnovala JRODOS tim koji će koristiti sistem JRODOS koji zajedno sa dostupnim radiološkim i meteorološkim podacima vrši modeliranje eventualne disperzije radioaktivnosti koja se može dogoditi u slučaju nuklearnih nesreća. U skladu sa novonastalom situacijom u Ukrajini i mogućim radijacionim i nuklearnim prijetnjama Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i

urbanizma je, kao krovna nadležna institucija za oblast radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti i zaštite od jonizujućih zračenja, obrazovalo Radni tim za koordinaciju i praćenje stanja radioaktivnosti.

Sistem za procjenu rizika i prognoze (modeliranja) u slučaju radijacionih i nuklearnih nesreća (JRODOS), koji predstavlja podršku za odlučivanje u stvarnom vremenu, prije svega doprinosi blagovremenom djelovanju za zaštitu zdravlja ljudi i životne sredine i ujedno predstavlja obavezu Crne Gore u okviru Pregovaračkog poglavlja 15 – Energetika, podoblast Nuklearna energija, nuklearna sigurnost i zaštita od zračenja. Osim toga, JRODOS sistem predstavlja obavezu koja upotpunjuje ispunjavanje članova 35, 36 i 38 Ugovora o EURATOM-u. Pored navedenog, aktivnosti JRODOS-a predviđene su Akcionim planom za sprovođenje Strategije za smanjenje rizika od katastrofa za period 2018-2023. godina i Nacionalnim planom za djelovanje u slučaju radijacionog udesa.

Treba naglasiti da je Skupština Crne Gore donijela Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Evropske zajednice za atomsku energiju (EURATOM) i država nečlanica Evropske unije o učešću država nečlanica Evropske unije u sistemu Zajednice za ranu razmjenu informacija u slučaju radiološkog vanrednog događaja (ECURIE), nakon čega se pridružila ECURIE platformi kroz nominovanje nacionalne kontakt tačke (OKC 112), nacionalnog korespodenta i nacionalne nadležne institucije (Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma). U novembru 2018. godine održana je ECURIE vježba u kojoj je Crna Gora prvi put učestvovala. U martu 2019. godine za pripadnike Operativno-komunikacionog centra OKC 112 organizovan je ECUIRE trening, koji je održao predstavnik Evropske komisije iz Odjeljenja za zaštitu od zračenja (Radiation Protection & Nuclear Safety Emergency Preparedness & Environmental Monitoring), iz Luksemburga.

Osim toga Crna Gora je nadogradila posebne informacije (tzv. alert informacije) u posebnoj WebEcurie aplikaciji, nakon čega je 06.06.2019. godine bio izveden prvi ECURIE komunikacioni test.

Takođe, Crna Gora je dio Međunarodne skale nuklearnih događaja (International Nuclear Event Scale (INES)), Unificiranog sistema za razmjenu informacija u incidentima i vanrednim situacijama (Unified System for Information Exchange in Incidents and Emergencies (USIE)) za rano upozoravanje o incidentima koji uključuju radioaktivne izvore sa potencijalnim prekograničnim uticajem.

U skladu sa vanjsko-političkim prioritetima, Crna Gora je snažno posvećena očuvanju međunarodnog mira i bezbjednosti, borbi protiv organizovanog kriminala, terorizma i širenja oružja za masovno uništenje (OMU). Ovo opredjeljenje je prepoznato u brojnim strateškim dokumentima, Strategiji odbrane, Strategiji nacionalne bezbjednosti, Strategiji za prevenciju i suzbijanje terorizma, pranja novca i finansiranja terorizma i u Strategiji za neproliferaciju OMU, čime su vanjsko-politički prioriteti pretočeni u strateške obaveze. Kao članica gotovo svih najvažnijih međunarodno pravnih instrumenata u domenu sprečavanja širenja OMU, Crna Gora je posvećena ispunjavanju obaveza koje iz njih proizilaze. Između ostalog, uspostavljen je odgovarajući normativno - pravni i institucionalni okvir usmjeren na onemogućavanje da nedržavni akteri dođu u posjed, proizvedu, prevoze ili koriste bilo koju vrstu OMU, ili sredstva za njihovu isporuku. Osim toga, zabranjena je svaka aktivnost koja može da doprinese proliferaciji OMU i uspostavljen efikasan sistem kontrole spoljne trgovine naoružanjem, vojnom opremom i robom dvostruke namjene.

Nakon donošenja Akcionog plana za implementaciju rezolucije Savjeta bezbjednosti UN 1540, koja za cilj ima sprečavanje da OMU dođe u posjed nedržavnih aktera, u prvom redu terorista, za period 2014-2018. godine, u januaru 2015. godine formirano je Nacionalno koordinaciono tijelo za implementaciju Akcionog plana. Radom pomenutog tijela koordiniralo je Ministarstvo vanjskih poslova. U maju 2016. donijet je Akcioni plan za zaštitu od hemijskih, bioloških, radioloških i nuklearnih prijetnji i rizika (HBRN) za period 2016-2020, koji zajedno sa Akcionim planom za rezoluciju 1540 čini efikasnu osnovu za prevenciju i suzbijanje širenja OMU, kao i za odgovor na potencijalne HBRN akcidente.

Crna Gora je članica i Haškog kodeksa ponašanja protiv proliferacije balističkih raketa (HCOC); Globalne inicijative za borbu protiv nuklearnog terorizma (GICNT); Inicijative za bezbjednost protiv proliferacije (PSI) i Međunarodnog partnerstva protiv nekažnjivosti za upotrebu hemijskog oružja. Aplicirala je za članstvo u Vasenarskom aranžmanu o kontroli izvoza konvencionalnog naoružanja.

Pored navedenog Crna Gora je članica Konvencije o zabrani usavršavanja, proizvodnje i stvaranja zaliha bakteriološkog (biološkog) i toksičkog oružja i o njihovom uništavanju (BTWC) i Konvencije o zabrani razvoja, proizvodnje, skladištenja i upotrebe hemijskog oružja, te o njegovom uništenju (CWC).

U septembru 2016. godine, Vlada Crne Gore donijela je Strategiju za neproliferaciju OMU za period 2016-2020. Opšti cilj Strategije je sprečavanje da Crna Gora učestvuje u širenju OMU, a predviđeno je da ovaj cilj bude ostvaren kroz realizaciju pojedinačnih aktivnosti: onemogućavanje nelegalnog razvoja, nabavke, izrade, prometa i upotrebe OMU; jačanje prevencije; spremnost za brz i efikasan odgovor na moguću krizu i jačanje međunarodne saradnje, od kojih svaka aktivnost sadrži mjere za sprovođenje. Usvajanjem Strategije zaokružen je nacionalni okvir, odnosno upotpunjene su potrebne komponente i stvoreni uslovi za uspješno suočavanje sa proliferacijom OMU, pa je akcenat sada na njihovoj sveobuhvatnoj implementaciji.

Akcioni plan za implementaciju Strategije, koji je Vlada Crne Gore usvojila na sjednici održanoj u junu 2017. godine, bazira se na Akcionom planu za implementaciju rezolucije Savjeta bezbjednosti (SB) UN 1540, kao i na HBRN Akcionom planu. Za praćenje implementacije Strategije i Akcionog plana za njeno sprovođenje, 1540 Akcionog plana i HBRN Akcionog plana zaduženo je Nacionalno koordinaciono tijelo za neproliferaciju OMU, formirano od strane Vlade Crne Gore, na sjednici održanoj u julu 2017. godine.

U cilju racionalizacije nacionalne arhitekture i postizanja veće efikasnosti, **Nacionalno koordinaciono tijelo za neproliferaciju OMU** je zamjenilo Nacionalno koordinaciono tijelo za praćenje implementacije Akcionog plana za rezoluciju SB UN 1540, kao i Nacionalni tim za sprovođenje Konvencije o zabrani razvoja, proizvodnje, skladištenja i upotrebe hemijskog oružja i njegovom uništavanju (CWC).

Nacionalno tijelo za neproliferaciju OMU je, osim za 1540 Akcioni plan i za Konvenciju o hemijskom oružju, proširilo obim nadležnosti, pa pokriva implementaciju HBRN Akcionog plana, Akcionog plana za implementaciju Strategije, kao i aktivnosti i obaveze iz domena Konvencije o biološkom oružju (BWC), Ugovora o neširenju nuklearnog oružja (NPT) i druge brojne obaveze koje proizilaze iz ovog domena (Crna Gora je članica i aktivno sudjeluje u međunarodnim inicijativama za neproliferaciju OMU), a za koja ne postoje formirana tijela koja bi bila zadužena za praćenje implementacije.

U toku je izrada Mape puta za prevenciju, suzbijanje i zaštitu od hemijskih, bioloških, radioloških i nuklearnih prijetnji i rizika (HBRN), prevenciju i suzbijanje proliferacije oružja za masovno uništenje i sredstava za njihovu isporuku, te onemogućavanje njihovog dospijevanja u ruke nedržavnih aktera (2022-2027), čiju izradu koordinira Ministarstvo vanjskih poslova, a koja će zamijeniti Strategiju OMU.

Za pripadnike službi koje obezbjeđuju prvi odgovor na nesreće izrađen je Vodič za postupanje u slučaju udesa sa opasnim materijama¹. Uputstva koja su data u Vodiču obuhvataju liste opasnih materija iz najnovijih preporuka Ujedinjenih nacija, kao i iz drugih nacionalnih i međunarodnih propisa. Vodič je prvenstveno namijenjen, kao pomoć onima koji prvi stižu na mjesto udesa kako bi brzo identifikovali specifične opasnosti, koje prijete od određenih supstanci i zaštitili sebe i ostale građane tokom početne faze incidenta. Takođe, Uputstva daju opšte informacije o mjerama javne bezbjednosti u konkretnoj situaciji, kao i informacije u vezi hitne izolacije na mjestu incidenta. Tu su navedene i posebne mjere predostrožnosti u slučaju incidenata sa požarom, isticanjem ili izlaganjem hemijskim ili radioaktivnim materijama. Potpisanim sporazumima u oblasti zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih katastrofa značajno se doprinosi i olakšava saradnja sa državama u regionu i šire, u slučaju nastanka katastrofa.

Jedna od najznačajnijih aktivnosti Ministarstva unutrašnjih poslova - Direktorata za zaštitu i spašavanje u izvještajnom periodu je uspostavljanje Nacionalne platforme za smanjenje rizika od katastrofa, kao stalnog foruma za razmjenu mišljenja, iznošenje stavova, predloga i dostignuća koji doprinose smanjenju rizika od katastrofa u svim područjima ljudskog djelovanja.

Dana 15. decembra 2021. godine završen je dokument - **Procjena rizika od katastrofa Crne Gore**, u čijoj izradi je učestvovalo 94 stručnjaka iz različitih državnih organa, organa uprave, akademske i NVO zajednice. Izradu dokumenta je **podržala Evropska komisija, a izradu je koordiniralo Ministarstvo unutrašnjih poslova, Direktorat za zaštitu i spašavanje**. Rizici radiološke i/ili nuklearne nesreće procijenila je i izradila (Procjena rizika od katastrofe Crne Gore, str. 825-889) grupa eksperata u kojoj su učestvovali predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Agencije za zaštitu životne sredine i Centra za ekotoksikološka ispitivanja. Procjenom su obuhvaćena tri scenarija, gubitak zatvorenog radioaktivnog izvora visoke aktivnosti (2 kategorije) i prekograničnu nesreću uzrokovanu nesrećom u nuklearnoj elektrani (NPP) Pakš u Mađarskoj. Međutim, rizici nuklearne bezbjednosti u smislu nuklearnog terorizma nisu razvijeni, te iste treba razviti u okviru posebnog dokumenta.

¹ Shodno članu 37 Zakona o zaštiti i spašavanju Direktorat za zaštitu i spašavanje Ministarstva unutrašnjih poslova utvrđuje programe za opremanje i razvoj sistema zaštite i spašavanja u Crnoj Gori, daje uputstva za upravljanje u zaštiti i spašavanju i predlaže mjere učesnicima zaštite i spašavanja.

4.6.2 Član 16 (2) Informisanje stanovništva i država u okruženju

Iako Crna Gora nema nuklearnih instalacija ima uspostavljen sistem za informisanje javnosti i susjednih država u slučaju nuklearnog akcidenta. Detaljan opis odgovornosti i način rukovođenja dat je u Nacionalnom planu za djelovanje u slučaju radijacionog udesa. U toku je izrada novog Nacionalnog plana zaštite i spašavanja od radijacionih i nuklearnih nesreća.

Takođe, kao strana ugovornica Konvencije o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu (ESPOO konvencija) i Protokola o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu (SEA protokol) i Konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i prava na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine (Aarhuska konvencija) Crna Gora razmjenjuje informacije sa susjednim državama čije instalacije mogu imati uticaj na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu.

Osim navedenog, za informisanje stanovništva i država u okruženju, posebno država članica Evropske unije koristiće se i ECURIE platforma.

Što se tiče međunarodno pravnih instrumenata u ovoj oblasti, važno je istaći da je Crna Gora ugovorna strana Konvencije o ranom obaveštavanju o nuklearnim nesrećama („Sl. list SRJ-Međunarodni ugovori“, br. 015/89-3) i Konvencije o pružanju pomoći u slučaju nuklearnog incidenta ili radiološke opasnosti („Sl. list SRJ-Međunarodni ugovori“, br. 004/91-29).

Potvrđenim sporazumima u oblasti zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih katastrofa značajno se doprinosi i olakšava saradnja sa državama u regionu i šire, u slučaju nastanka katastrofa. S tim u vezi, Crna Gora je strana ugovornica i potpisnica 21 sporazuma i memoranduma u oblasti zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih katastrofa koji su navedeni u Prilogu 1 ovog Izvještaja.

4.6.3 Član 16 (3) Pripremljenost za hitne slučajeve za ugovorne strane koje ne posjeduju nuklearna postrojenja

Uredbom o organizaciji i načinu rada Državne uprave, Zakonom o zaštiti i spašavanju, Ministarstvo unutrašnjih poslova je institucija koja je, između ostalog, nadležna za pripremu, donošenje, realizaciju i ažuriranje nacionalnih planova za sve vrste hazarda, (uključujući nuklearno-radiološki hazard), definisane Strategijom za smanjenje rizika od katastrofa sa dinamičkim planom aktivnosti za sprovođenje strategije za period 2018-2023.godine

Planovi na lokalnom nivou (opštinski i preduzetni) moraju biti usaglašeni sa nacionalnim, što se potvrđuje izdavanjem saglasnosti na iste od strane Ministarstva unutrašnjih poslova (Direktorat za zaštitu i spašavanje). Nacionalni plan za djelovanje u slučaju radijacionog udesa, izradilo je i usvojilo Ministarstvo unutrašnjih poslova u martu 2010. godine, u skladu sa metodologijom i preporukama MAAE, a u izradi su

učestvovali eksperti svih kompetentnih institucija Crne Gore. Koordinaciju implementacije Nacionalnog plana za djelovanje u slučaju radijacionog udesa vrši Ministarstvo unutrašnjih poslova preko Koordinacionog tima. Kao što je navedeno, u toku je izrada novog Nacionalnog plana.

Za vanredne situacije koje nijesu definisane skalom vrijednosti na nacionalnom nivou priprema odgovora na radijacioni i nuklearni akcident vrši se pozivanjem Operativnog štaba za zaštitu i spašavanje u čijem sastavu su predstavnici: Ministarstva unutrašnjih poslova – Direktorat za zaštitu i spašavanje, Agencije za zaštitu životne sredine, Ministarstva odbrane – Generalštab Vojske Crne Gore, Ministarstva zdravlja, (Klinički centar Crne Gore, Domovi zdravlja, Urgentni centar, Institut za javno zdravlje); D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“, Uprave policije, Uprave carina, Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju, Uprave vode, Uprave za bezbjednost hrane i fitosanitarne poslove, Crveni krst i dr.

Direktorat za zaštitu i spašavanje svake godine učestvuje na vježbama na kojima se testiraju kapaciteti za pripremu i odgovor na vanredne situacije u državi i okruženju. U godišnjem programu su sadržani tipovi vježbi, ciljevi i učesnici.

Tokom 2018. i 2019. godine odrađene su i ConvEX vježbe (ConveX 1 i ConveX 2) koje sprovodi MAAE sa kontakt osobama zemalja članica korišćenjem USIE platforme.

5. Odjeljak D: Planirane aktivnosti za poboljšanje sigurnosti

Kao što je navedeno u Drugom nacionalnom izvještaju o implementaciji obaveza koje proističu iz Konvencije o nuklearnoj sigurnosti ukazujemo da je većina planiranih aktivnosti realizovana.

U narednom periodu potrebno je nastaviti aktivnosti na realizaciji otvorenih izazova i sugestija.

U narednom periodu u oblasti zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti nastaviće se sa posvećenom implementacijom obaveza definisanim Konvencijom o nuklearnoj sigurnosti, strateškim i pravnim okvirom Crne Gore.

Nastaviće se sa jačanjem administrativnih i tehničkih kapaciteta.

Nastaviće se sa aktivnostima na upravljanju iskorišćenim radioaktivnim izvorima i radioaktivnim otpadom i kontinuirano će se raditi na podizanju svijesti nosioca dozvola o njihovim odgovornostima, kao i podizanju svijesti građana, kroz organizovanje okruglih stolova, radionica i edukacije o sigurnosnoj i bezbjednosnoj kulturi.

6. Odjeljak E: PRILOG 1 - Lista međunarodnih sporazuma/memoranduma kojima je Crna Gora pristupila u oblasti radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti, nuklearne odgovornosti i zaštitnih mjera

1. Zakon o ratifikaciji Bečke konvencije o građanskoj odgovornosti za nuklearne štete („Sl list SRJ– Međunarodni ugovori“, br. 005/77);
2. Zakon o ratifikaciji Konvencije o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala („Sl list SRJ– Međunarodni ugovori“, br. 009/85-309);
3. Uredba o ratifikaciji Konvencije o ranom obaveštavanju o nuklearnim nesrećema („Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori“, br. 015/89-3);
4. Konvencija o pružanju pomoći u slučaju nuklearnog incidenta ili radiološke opasnosti, Beč („Sl.list SRJ – Međunarodni ugovori“, br. 004/91-29);
5. Zakon o ratifikaciji Ugovora o neširenju nuklearnog oružja („Sl.list SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 010/70-313);
6. Ugovor o zabrani eksperimenata sa nuklearnim oružjem u atmosferi, kosmosu i pod vodom („Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori“, br. 011/63-580);
7. Uredba o ratifikaciji Ugovora o zabrani smještanja nuklearnog i drugog oružja za masovno uništavanje na dno mora i okeana i u njihovo podzemlje („Sl.list SRJ– Međunarodni ugovori“, br. 033/73-957);
8. Ugovor za sveobuhvatnu zabranu nuklearnih proba sa Protokolom („Sl. list SCG– Međunarodni ugovori“, br. 4/04-3);
9. Sporazum o privilegijama i imunitetima Međunarodne agencije za atomsku energiju(na snazi od 30.10.2006, sukcesijom 21.03.2007);
10. Statut Međunarodne agencije za atomsku energiju („Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 001/58-64);
11. Zakon o potvrđivanju Zajedničke konvencije o sigurnosti upravljanja istrošenim gorivom i sigurnosti upravljanja radioaktivnim otpadom („Sl. list Crne Gore – Međunarodni ugovori“, br. 02/10 od 16.03.2010.);
12. Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Crne Gore i Međunarodne agencije za atomsku energiju o primjeni zaštitnih mjera u vezi sa Ugovorom o neproliferaciji nuklearnog oružja, Dodatnog protokola uz Sporazum između Crne Gore i Međunarodne agencije za atomsku energiju o primjeni zaštitnih mjera u vezi sa Ugovorom o neproliferaciji nuklearnog oružja i Protokola uz Sporazum između Crne Gore i Međunarodne agencije za atomsku energiju o primjeni zaštitnih mjera u vezi sa Ugovorom o neproliferaciji nuklearnog oružja („Sl. list Crne Gore – Međunarodni ugovori“, br. 16/10 od 28.12.2010.);
13. Zakon o potvrđivanju Protokola o izmjenama i dopunama Bečke konvencije o građanskoj odgovornosti za nuklearne štete („Sl. list Crne Gore – Međunarodni ugovori“, br. 16/10 od 28.12.2010.);
14. Zakon o potvrđivanju Konvencije o dodatnoj naknadi za nuklearne štete („Sl. list Crne Gore – Međunarodni ugovori“, br. 3/11 od 16.03.2011.);
15. Zakon o potvrđivanju Konvencije o nuklearnoj sigurnosti („Sl. list Crne Gore – Međunarodni ugovori“, br. 003/2015 od 26.03.2015.);
16. Zakon o potvrđivanju Amandmana na Konvenciju o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala („Sl. list-Međunarodni ugovori“, br. 004/16 od od 25.03.2016.);

17. Međunarodna konvencija o sprečavanju akata nuklearnog terorizma („Sl. list SCG“, br. 02/06-3);
18. Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Evropske zajednice za atomsku energiju (EURATOM) i država nečlanica Evropske unije o učešću država nečlanica Evropske unije u sistemu Zajednice za ranu razmjenu informacija u slučaju radiološkog vanrednog događaja (ECURIE) ("Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori", broj 002/17 od 21.03.2017);
19. Zakon o potvrđivanju Zajedničkog protokola o primjeni Bečke konvencije i Pariske konvencije ("Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori", br. 012/18 od 31.12.2018);
20. Zakon o potvrđivanju Protokola iz 2005. godine o izmjenama i dopunama Protokola o suzbijanju nezakonitih radnji uperenih protiv bezbjednosti nepokretnih platformi koje se nalaze u epikontinentalnom pojasu ("Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori", br. 009/19 od 17.10.2019);
21. Zakon o potvrđivanju Protokola iz 2005. godine o izmjenama i dopunama Konvencije o suzbijanju nezakonitih radnji uperenih protiv bezbjednosti pomorske plovidbe ("Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori", br. 009/19 od 17.10.2019).

7. Odjeljak F: PRILOG 2 - Lista međunarodnih sporazuma/memoranduma kojima je Crna Gora pristupila u oblasti zaštite i spašavanja

1. Sporazum između Vlade Crne Gore i Savjeta ministara Bosne i Hercegovine o saradnji u zaštiti od prirodnih i civilizacijskih katastrofa ("Službeni list CG - međunarodni ugovori", broj 14/12) - stupio na snagu 14. januara 2013. godine ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 1/13);
2. Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Hrvatske o saradnji u zaštiti od prirodnih i civilizacijskih katastrofa ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 2/13);
3. Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Sjeverne Makedonije o saradnji u zaštiti od prirodnih i drugih katastrofa ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 7/09);
4. Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Grčke o saradnji u zaštiti od prirodnih i drugih katastrofa ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 15/10);
5. Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Slovenije o saradnji u oblasti zaštite od prirodnih i drugih katastrofa ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 11/10);
6. Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Srbije o saradnji u zaštiti od prirodnih i drugih katastrofa ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 9/11);
7. Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Slovačke Republike o saradnji i međusobnoj pomoći u slučaju prirodnih i drugih katastrofa ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 3/13) - stupio na snagu 2. jula 2013. godine ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 6/13);
8. Sporazum između Vlade Crne Gore i Kabineta ministara Ukrajine o saradnji u oblasti zaštite od prirodnih i drugih katastrofa ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 9/14);
9. Sporazum između Crne Gore i Evropske Unije o učešću Crne Gore u Mehanizmu za civilnu zaštitu Evropske Unije ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 3/15);
10. Memorandum o razumijevanju o institucionalnom okviru za Inicijativu za preventive i pripremljenost za katastrofe u Jugoistočnoj Evropi ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 8/15);
11. Memorandum o razumijevanju Ministarstva unutrašnjih poslova - Direktorata za vanredne situacije i Ministarstva za vanredne situacije Republike Jermenije u oblasti sprečavanja nastanka vanrednih situacija i odgovora na njih ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 7/14);
12. Memorandum o razumijevanju između Ministarstva unutrašnjih poslova - Direktorata za vanredne situacije i Predsjedništva Savjeta ministara Republike Italije - Službe za civilnu zaštitu ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 7/14);
13. Memorandum o namjerama u oblasti sprečavanja i likvidacije vanrednih situacija između Ministarstva Ruske Federacije za civilnu zaštitu, vanredne situacije i likvidaciju posljedica elementarnih nepogoda i Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore;

14. Protokol o eksplozivnim ostacima rata uz Konvenciju o zabrani ili ograničavanju upotrebe određenog konvencionalnog oružja s pretjeranim traumatskim učinkom ili djelovanjem bez obzira na cilj ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 4/16);
15. Sporazum između Vlade Crne Gore i Savjeta ministara Republike Albanije o saradnji i uzajamnoj pomoći u vanrednim situacijama ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 11/18);
16. Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Turske o saradnji i uzajamnoj pomoći u oblasti vanrednih situacija ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 5/19);
17. Odluka o objavljivanju Sporazuma između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Azerbejdžana o saradnji u oblasti vanrednih situacija ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", broj 10/19);
18. Odluka o objavljivanju Sporazuma između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Bugarske o saradnji u slučaju katastrofa" ("Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori", broj 7/20);
19. Memorandum o razumijevanju između Vlade Crne Gore i ITF Ustanove za jačanje ljudske bezbjednosti Republike Slovenije na području protivminskog djelovanja, uništavanja konvencionalnog oružja i fizičke bezbjednosti i upravljanja zalihama;
20. Memorandum o saradnji na realizaciji projekta „Prekogranična zaštita od požara“;
21. Memorandum o razumijevanju između Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore i Norveške narodne pomoći u vezi sa sprovođenjem Programa oslobađanje zemljišta od područja koja su kontaminirana ostacima kasetne municije.